

Gemeenten in actie tegen segregatie in het basisonderwijs

Een inventarisatie bij de G31 en vier andere gemeenten

Gemeenten in actie tegen segregatie in het basisonderwijs

Een inventarisatie bij de G31 en vier andere gemeenten

In opdracht van FORUM, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling, uitgevoerd door
Walraven & Haest, onderzoek, advies en communicatie

Dorothee Peters

Mickelle Haest

Guido Walraven

Uitgave: FORUM

Projectleiding: Zeki Arslan

Auteurs: Dorothee Peters, Mickelle Haest, Guido Walraven

Lay-out: www.1plus1-ontwerp.nl

Productie: Projectbureau Apart

FORUM, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling
Postbus 201
3500 AE Utrecht
Telefoon (030) 297 43 21
Webiste www.forum.nl

© FORUM, maart 2007

Alle rechten voorbehouden. Niet uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Verantwoording	4
Analyse, conclusies en aanbevelingen	
Algemene analyse	6
Conclusies en aanbevelingen	11
De inventarisatie	
Gemeenten uit de G31, alfabetisch	15
Vier andere gemeenten	31
Bijlage 1: Bronnen	36
Bijlage 2: Opzet vragenlijst telefonische inventarisatie gemeenten	38

Verantwoording

In het kader van het onderzoek gemeenten in actie tegen segregatie in het basisonderwijs is een inventarisatie uitgevoerd onder gemeenten uit de G31, om te bepalen of zij activiteiten ontplooiën om etnische segregatie in het basisonderwijs tegen te gaan. Dit naar aanleiding van het nieuwe beleidsinitiatief van de onderwijsminister, dat gemeenten en schoolbesturen in het kader van de Lokale Educatieve Agenda niet-vrijblijvende afspraken moeten maken om segregatie te bestrijden.

Werkwijze

Alle gemeenten uit de G31 zijn telefonisch benaderd met vragen over de mate van etnische segregatie, de activiteiten die worden ontplooid om hier eventueel iets tegen te doen en de invloed van de te maken niet-vrijblijvende afspraken op de activiteiten in de gemeente. De respons is 100 procent, wat betekent dat alle 31 gemeenten hebben meegewerkt aan het onderzoek. Tevens zijn vier gemeenten van buiten de G31 benaderd, omdat bekend is dat zij een spreidingsbeleid voeren, hebben gevoerd of waarvan werd gedacht dat er een spreidingsbeleid werd gevoerd. Dat zijn Doesburg, Ede, Gouda en Tiel. Ook die hebben alle vier meegewerkt. De beschrijvingen van de activiteiten in de gemeente zijn steeds voorgelegd aan de ambtenaar met wie is gesproken. Waar mogelijk is ook literatuur vermeld. De gebruikte vragenlijst is als bijlage opgenomen.

Begrippen

Bij het opstellen van de beschrijvingen van de gemeenten is een onderscheid gemaakt tussen enerzijds té zwarte en té witte scholen en anderzijds zwarte en witte scholen. De eerste benaming heeft betrekking op de mate waarin een school al of niet een afspiegeling is van de wijk, waarbij doorgaans een afwijkingpercentage van minimaal 10 procent wordt gehanteerd. Spreken over te zwarte of te witte scholen is dus een relatief criterium.

De tweede benaming betreft een absoluut criterium om aan te geven of een school zwart of wit is. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de (inmiddels bijgestelde) indeling van leerlingen bij het toekennen van achterstandsgelden, die zowel allochtone herkomst als opleiding van de ouders weegt. Het hoogste leerlinggewicht is 1.9 en wordt toegekend aan kinderen met laag opgeleide ouders uit een reeks van landen die grotendeels samenvalt met de groep 'arme' landen. Bijvoorbeeld in Rotterdam omschrijft men een zwarte school als een school met meer dan 70 procent 1.9 leerlingen en heeft een witte school minder dan 20 procent van dergelijke leerlingen.

Het type leerling wordt in de beleidsdocumenten van gemeenten zodoende vaak (nog) getypeerd volgens de oude gewichtenregeling, dus 1.00 voor leerlingen zonder achterstand, 1.25 voor autochtone leerlingen met achterstand en 1.90 voor allochtone achterstandsléerlingen. Sinds augustus 2006 is een nieuwe gewichtenregeling van kracht, waar de etnische component niet langer in verwerkt is. Gemeenten hanteren echter in de benaming nog vaak de oude typering om onderscheid tussen groepen leerlingen te kunnen duiden.

Opzet rapport

Dit rapport bestaat uit twee delen. De eigenlijke inventarisatie is geplaatst in het tweede deel. Daarin is samenvattend de stand van zaken in alle 35 onderzochte gemeenten beschreven.

In het eerste deel van dit rapport treft u een analyse van de uitkomsten van de inventarisatie, de conclusies en enkele aanbevelingen voor gemeenten.

Analyse, conclusies en aanbevelingen

Algemene analyse

Naar aanleiding van deze inventarisatie naar de mate waarin gemeenten uit de G31 te maken hebben met etnische segregatie in het basisonderwijs en de wijze waarop zij hiermee omgaan, kunnen enkele algemene uitspraken worden gedaan. Wij doen dat aan de hand van een samenvatting van de bevindingen in tabel 1 en 2.

Tabel 1 Inventarisatie gemeenten die beleid hebben (gehad)						
	Mate van segregatie ¹	Start beleid	Reden beleid	Beleidsmiddelen en/of andere activiteiten	Resultaten	Invloed niet-vrijblijvende afspraken
Gemeenten G31						
Amersfoort	Kwart van scholen geen afspiegeling: 7 te wit, 4 te zwart.	1999	Gesegregeerde scholen hebben geen maatschappelijke kwaliteit.	Convenant gemeente en schoolbesturen: afspraken rond aanname, intermediair, voorlichting en herstructurering. Er zou overleg moeten worden gevoerd tussen schoolbesturen.	Komst van nieuwe zwarte scholen afgewend; geen spreiding bereikt. Afgelopen jaren is aandacht verslapt.	Voldoen aan eis minister; twijfelen aan effectiviteit ministersplannen.
Amsterdam	Kwart van de scholen geen afspiegeling: 42 te wit, 13 te zwart.	Aanloop vanaf ± 2002 en start convenant 2006.	Bevorderen integratie.	Convenant centrale stad, stadsdelen en schoolbesturen: plaatsingsbeleid, pilots, ondersteuning school- en ouderinitiatieven en vriendschapsscholen, woningbouwbeleid en maximale en minimale schoolgrootte.	Nvt. (te kort beleid).	Hiervoor reeds gestart met opzetten en uitvoeren beleid.
Breda	Zwarte scholen zijn afspiegeling, maar witte vlucht dreigt.	Gedurende de jaren ontwikkeld.	Bevorderen integratie en school als wijkvoorziening.	Via onderwijskansenbeleid, brede school, herstruct. wijken, start overleg met besturen.	Niet bekend.	Hiervoor reeds gestart met opzetten en uitvoeren beleid.

¹ Met 'afspiegeling' wordt bedoeld afspiegeling van de wijk

Tabel 1 (vervolg) Inventarisatie gemeenten die beleid hebben (gehad)						
	Mate van segregatie	Start beleid	Reden beleid	Beleidsmiddelen en/of andere activiteiten	Resultaten	Invloed niet-vrijblijvende afspraken
Gemeenten G31						
Deventer	Enkele scholen te zwart en witte vlucht naar dorpen.	Gedurende de jaren ontwikkeld.	Bevorderen integratie en onderwijskwaliteit.	Twee sporen: - herstructurering wijken en fusies van scholen; - voedingsgebieden en nog te maken afspraken over spreiding.	Niet bekend.	Hiervoor reeds gestart met opzetten beleid.
Dordrecht	6 scholen te zwart en 17 te wit.	2006	Veel scholen geen afspiegeling.	Nieuw op te richten allochtoon ouderplatform zal segregatiediscussie moeten aanzwengelen.	Nvt.	Beleidsontwikkeling in reactie op plannen van minister.
Eindhoven	Versillende scholen blijken geen afspiegeling.	September 2006.	Veel scholen geen afspiegeling.	Intentieverklaring gemeente en schoolbesturen; activiteiten in ontwikkeling op stadsdeelniveau.	Nvt. (te kort beleid).	Hiervoor reeds gestart met opzetten beleid.
Haarlem	Wel zwarte en witte scholen, die zijn afspiegeling.	September 2006.	Onevenwichtige verdeling leerling over stad.	Convenant gemeente en schoolbesturen; activiteiten in ontwikkeling.	Nvt. (te kort beleid).	Beleidsontwikkeling wens lokale politiek en in reactie op plannen minister.
Leiden	7 scholen te zwart, enkele scholen te wit.	2006	Stoppen witte vlucht, voorkomen dat scholen moeten sluiten.	Scholenconsulent in pilotwijk.	Nvt. (te kort beleid).	Hiervoor reeds gestart met opzetten beleid.
Rotterdam	36 scholen te zwart, 60 scholen te wit.	2003/2004	Bevorderen integratie (in de wijk).	Buurtcarrousel, stimuleren ouderinitiatieven, vriendschapsscholen.	Nvt. (te kort beleid).	Hiervoor reeds gestart met opzetten beleid; niet bezig met ministerplannen, volgen eigen richting.
Schiedam	Versillende (veel) te zwarte en te witte scholen.	2005: eerste stap beleidsontwikkeling	Bevorderen integratie en beheersing onderwijs-huisvesting.	In ontwikkeling zijn: vaste inschrijfleef tijd, maximale vrije ouderbijdrage, vriendschapsscholen, postcodebeleid binnen eigen bestuur, ondersteunen ouderinitiatieven.	Nvt. Beleid moet nog worden ingevoerd; draagvlak onder besturen ontbreekt vooralsnog.	Hiervoor reeds gestart met opzetten beleid; twijfelen aan effectiviteit ministersplannen.

Tabel 1 (vervolg) Inventarisatie gemeenten die beleid hebben (gehad)						
	Mate van segregatie	Start beleid	Reden beleid	Beleidsmiddelen en/of andere activiteiten	Resultaten	Invloed niet-vrijblijvende afspraken
Gemeenten G31						
Tilburg	Min. 2 scholen te zwart en min. 2 te wit.	Gedurende jaren ontwikkeld.	Bevorderen integratie	Gemeente investeert in kwaliteit onderwijs en huisvesting, start ouderplatforms en vergroten ouderparticipatie.	Niet bekend.	Hiervoor reeds gestart met opzetten beleid.
Utrecht	In helft woonwijken 1/enkele scholen geen afspiegeling.	Gedurende jaren ontwikkeld, recent nadrukkelijk.	Integratie en als reactie op algemeen maatschappelijke trend.	Drie sporen: - afspraken met schoolbesturen over school als afspiegeling van wijk; - voorlichting ouders; - ondersteunen ouderinitiatieven.	Nvt. (te kort beleid).	Hiervoor reeds gestart met opzetten en uitvoeren beleid.
Zaanstad	Verschillende scholen geen afspiegeling.	1996/2004	Bevorderen integratie.	O.a. verplichte voorlichting, openschooldagen, vast inschrijfmoment.	Segregatie is gelijk gebleven; beleid verloor draagvlak.	Het komt als thema op lokaal educatieve agenda.
Gemeenten buiten G31						
Ede	Verzwarting enkele scholen.	2002/2004 2006/2007	Dreigende sluiting scholen in wijk en afspiegelings-wens.	Convenant gemeente, schoolbesturen: afspraken over aanname, schoolconsulenten, public relations e.a.	Men is in gesprek en probl. staat op agenda; geen spreiding bereikt.	Hiervoor reeds gestart met opzetten en uitvoeren beleid.
Gouda	Aantal scholen in bepaalde wijken geen afspiegeling.	1981/1997	Bevorderen integratie.	Opvang nieuwe allochtone leerlingen, afspraken over aanname, 'busing'.	Tijdelijk gewenste spreiding, totdat aantal allochtone leerlingen steeg.	Er komt een gesprek van gemeente en besturen over plannen van de minister.
Tiel	Onevenredige verdeling leerlingen over scholen.	1993	Verdeling last van achterstanden over scholen.	Advies ouders, doorverwijzing, investering in kwaliteit, wijkoverleg, bestuurlijk overleg, consulenten eigen taal, cursussen interculturele communicatie.	Percentages uiteindelijk overschreden door toename aantal all. leerlingen.	Hiervoor reeds gestart met opzetten en uitvoeren beleid.

Tabel 2 Inventarisatie gemeenten die geen beleid hebben				
	Mate van segregatie	Waarom geen (spreidings)beleid	Andere activiteiten/ initiatieven	Invloed niet-vrijblijvende afspraken
Gemeenten G31				
Alkmaar	1 school iets te wit, 1 islamitische school, verder zijn scholen afspiegeling.	Er is nauwelijks segregatie en zwarte scholen die er zijn presteren goed.	In het verleden waren er twee ouderinitiatieven.	(Nog) geen acties.
Almelo	Scholen zijn redelijke afspiegeling.	Er is nauwelijks segregatie en men weet niet welke middelen effectief zijn.	Nee	Er was al overleg tussen gemeente en besturen; twijfelen aan effectiviteit ervan.
Arnhem	Scholen zijn afspiegeling	Er is nauwelijks segregatie; actoren ervaren geen probleem.	Nee	(Nog) geen acties.
Den Haag	Voornamelijk tussen wijken en in enkele wijken tussen scholen.	Er is geen draagvlak onder schoolbesturen.	Recent is een ouderinitiatief opgezet.	Er is al jaren overleg tussen gemeente en schoolbesturen over het thema.
Emmen	Geen (behalve een AZC-school).	Er is geen segregatie.	Nee	(Nog) geen acties, maar er wordt op scholen met thema integratie gewerkt.
Enschede	3 van de ruim 55 scholen zijn te zwart tov. de wijk.	De reden van te zwart is vaak logisch te verklaren; actoren ervaren geen probleem.	Nee	Het komt als thema aan orde op lokaal educatieve agenda.
Groningen	Een derde van de scholen te wit of te zwart t.o.v. van de wijk.	Actoren ervaren geen probleem.	Nee	Het komt als thema op lokaal educatieve agenda.
Heerlen	1 islamitische school, 1 school voor asielzoekers kinderen, verder spreiding van leerlingen naar etniciteit over scholen. Wel segregatie (niet-) doelgroepleerlingen.	Er is nauwelijks etnische segregatie; actoren ervaren geen probleem.	Nee (niet vanwege spreiding, wel vanwege onderwijsachterstanden).	(Nog) geen acties.
Helmond	Scholen zijn afspiegeling.	Er is geen segregatie.	Nee	(Nog) geen acties.
Hengelo	Een derde a een vierde van de scholen zijn te zwart of te wit	Geen prioriteit; de meeste scholen/ schoolbesturen ervaren geen probleem	Nee	Het komt als thema aan orde op lokaal educatieve agenda.

Tabel 2 (vervolg) Inventarisatie gemeenten die geen beleid hebben				
	Mate van segregatie	Waarom geen (spreidings)beleid	Andere activiteiten/ initiatieven	Invloed niet-vrijblijvende afspraken
's-Hertogenbosch	Scholen zijn afspiegeling of hebben regiofunctie.	Er is geen segregatie.	Nee	(Nog) geen acties.
Leeuwarden	Scholen zijn redelijke afspiegeling, er zijn zwarte en witte scholen.	Er is nauwelijks segregatie; actoren ervaren geen probleem.	Nee	(Nog) geen acties.
Lelystad	Scholen zijn afspiegeling, er zijn zwarte scholen.	In eerste instantie vanwege personele onderbezetting.	Nee	Het komt als thema aan orde op lokaal educatieve agenda.
Maastricht	Scholen zijn afspiegeling qua etniciteit leerlingen, er is wel segregatie (niet-) doelgroepopleerlingen.	Er is geen etnische segregatie.	Ja, verdeling (niet-) doelgroepopleerlingen.	-
Nijmegen	7 Scholen geen afspiegeling.	De wil is groot, maar men twijfelt nog over de effectiviteit van bepaalde beleidsmiddelen.	Nee	Het komt als thema op lokaal educatieve agenda; stond ook al op agenda.
Sittard-Geleen	Scholen zijn afspiegeling.	Er is geen segregatie.	Nee	Het komt als thema op lokaal educatieve agenda; stond ook al op agenda.
Venlo	Scholen zijn afspiegeling (er spelen andere problemen).	Er is geen segregatie.	Activiteiten rond sluiting islam-school en onderwijs aan AZC-kinderen.	Gemeente denkt aan eisen in plannen te kunnen voldoen.
Zwolle	Eén school te zwart, verder afspiegelingscholen.	Besturen en directeuren voelen weinig noodzaak.	Nee	Is nog niet bekend hoe deze zullen worden opgepakt; men gaat in gesprek over eventuele afspraken.
Gemeenten buiten G31				
Doesburg	Betrof in het verleden 1 school, waar nu weer meer autochtonen naartoe gaan.	Beter investeren in onderwijskwaliteit.	Nee	Gemeente gaat eerstvolgend overleg met schoolbesturen hierover in gesprek.

Lang niet alle gemeenten uit de G31 hebben te maken met etnische segregatie in het basisonderwijs. Weliswaar staan in vrijwel alle G31-gemeenten zwarte en witte basisscholen, maar deze kunnen ook een afspiegeling vormen van de wijk. In 16 (van de 31) gemeenten is in toenemende mate sprake van etnische segregatie, de overige 15 kampen hier niet of nauwelijks mee. Van die zestien gemeenten die te maken hebben met te zwarte en te witte scholen, voeren er vijf geen activiteiten uit om hiertegen iets te doen, terwijl de overige elf wel beleid voeren. Ook twee van de gemeenten die nog niet echt met segregatie te maken hebben, voeren activiteiten om te voorkomen dat segregatie ontstaat. Opvallend is verder, dat van etnische onderwijssegregatie voornamelijk sprake lijkt te zijn in het westen van Nederland en in Noord-Brabant. Als in de G31-steden van Limburg en Noord-Nederland sprake is van segregatie, dan is dit voornamelijk sociaal-economische segregatie volgens de respondenten. Dan spreekt men bijvoorbeeld over de spreiding van (niet-)oelgroep leerlingen van onderwijsachterstandenbeleid. Dat zal ook te maken hebben met de bevolkingssamenstelling in die gemeenten – het dramatische van de etnische segregatie in andere gemeenten is immers, dat die goeddeels samenvalt met sociaal-economische verschillen.

Sinds de aankondiging van het overleg over niet-vrijblijvende afspraken over de aanpak van segregatie en het bevorderen van integratie, hebben in ieder geval 6 van de 15 gemeenten die geen spreidingsbeleid hebben, aangekondigd het onderwerp op de Lokale Educatieve Agenda te zetten. In zes andere van deze gemeenten wordt nog geen actie ondernomen. In de resterende gemeenten staat het thema al langer op de agenda. Over het algemeen vinden gemeenten dat ze reeds voldoen (of op korte termijn kunnen voldoen) aan de eisen van de minister. Weinig gemeenten zeggen echter heil te zien in de niet-vrijblijvende afspraken tussen gemeente en schoolbesturen over de aanpak van etnische segregatie in het basisonderwijs, enkele twijfelen expliciet over de effectiviteit daarvan. Dat heeft bijvoorbeeld te maken met de bereidheid van schoolbesturen om mee te werken en met het gevoel dat je als gemeente geen instrumenten hebt om medewerking af te dwingen.

Conclusies en aanbevelingen

Bij segregatie in het basisonderwijs gaat het allereerst om scholen die geen afspiegeling vormen van de buurt waarin ze staan. Dat wil zeggen, dat de leerlingpopulatie geen afspiegeling vormt van de bevolking van de buurt. Daarbij wordt snel gedacht aan ‘zwart en wit’, maar het geldt natuurlijk ook voor de binnen ‘zwart’ te onderscheiden groepen.

Is er een probleem en wordt dat onderkend?

Een eerste punt rond segregatie is, of het probleem wordt onderkend. In het hier gepresenteerde onderzoek is nagegaan of gemeenten beleid voeren rond segregatie. Gemeenten die geen (spreidings)beleid voeren, geven daarvoor vaak als reden dat de actoren geen probleem ervaren. Daarbij doelt men op schoolbesturen en de gemeente zelf – ouders lijken als actoren niet in beeld. Maar of die actoren een probleem ervaren is iets anders dan de vraag of er daadwerkelijk een probleem is. Of er sprake is van té zwarte of té witte scholen kan alleen worden vastgesteld door na te gaan of alle basisscholen in de gemeente een afspiegeling vormen van de bevolking in de buurt. De gemeentelijke afdeling onderzoek en statistiek kan dat bijvoorbeeld doen.

Aanbeveling 1

Ga na in hoeverre alle basisscholen in de gemeente een afspiegeling vormen van de buurt waar ze in staan.

Besprek het probleem en vorm draagvlak voor een aanpak

Op basis van die feitelijke analyse kan met schoolbesturen en betrokken scholen worden gesproken over aard en omvang van het segregatie probleem. Bovendien kan dan gewerkt worden aan gezamenlijk draagvlak voor het aanpakken van het probleem. Een enkele keer wordt immers in onze inventarisatie gemeld, dat er geen draagvlak is onder schoolbesturen voor beleid om segregatie tegen te gaan. Soms lukt het dan op buurniveau overigens wel om afspraken te maken met de daar gelegen scholen.

Een van de gelegenheden waarop de gemeente en de schoolbesturen over dit thema kunnen en moeten spreken, is tijdens het verplichte gezamenlijke overleg dat zij minstens eenmaal per jaar moeten voeren over het voorkomen van segregatie, het bevorderen van integratie en het bestrijden van onderwijsachterstanden. De rijksoverheid wil bevorderen, dat in dat overleg niet-vrijblijvende afspraken worden gemaakt over een evenwichtige verdeling van achterstandsleerlingen over (basis)scholen. Segregatie is met andere woorden een verplicht punt op de zogenoemde Lokale Educatieve Agenda, waarover gemeente en schoolbesturen overleggen.

Aanbeveling 2

Besprek aard en omvang van de problematiek met de schoolbesturen en de betrokken scholen. Werk aan draagvlak voor het aanpakken ervan, zowel in als rond het overleg over de Lokale Educatieve Agenda.

Kies een passende aanpak

Over een effectieve aanpak van segregatie in het basisonderwijs weten we uit onderzoek nog onvoldoende om met een goed onderbouwde aanbeveling te kunnen komen voor een pakket van werkzame maatregelen. Dat leidt in het werkveld soms tot sceptische opmerkingen over het 'gouden ei' dat nog niet gevonden is. Maar het zou onterecht zijn om daaruit de conclusie te trekken dat een gemeente daarom weinig kan of moet doen. Juist de laatste jaren zijn er verschillende perspectiefrijke instrumenten ingezet die in elke gemeente serieuze overweging verdienen en die kunnen leiden tot een eigen aanpak op maat van de situatie en de mogelijkheden om tot afspraken te komen. Die afspraken kunnen worden gemaakt in het lokale overleg over de educatieve agenda tussen gemeente en schoolbesturen, maar ook in breder verband met meerdere betrokkenen (zoals ouders of ouderplatforms, woningbouwverenigingen en dergelijke). Convenanten en intentieverklaringen zijn vormen die daarbij worden gebruikt. Gelet op de stand van het onderzoek is monitoring en evaluatie van de maatregelen binnen de gemeente op dit thema belangrijker dan ooit.

Gemeenten hoeven niet opnieuw het wiel uit te vinden. In het voorjaar van 2007 wordt een landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen opgericht, dat onder meer goede voorbeelden en informatie over effectieve interventies zal verspreiden. Gemeenten kunnen ook zelf op zoek gaan naar wat vergelijkbare gemeenten aan beleidsactiviteiten uitvoeren en welke ervaringen zij daarmee hebben. Op dergelijke manieren kunnen gemeenten van elkaar leren.

Als de belangrijkste instrumenten komen uit de inventarisatie naar voren:

- Aanne name beleid van scholen, bijvoorbeeld via dubbele wachtlijsten en/of één inschrijfmoment of -leeftijd;
- Het ondersteunen van ouderinitiatieven, bijvoorbeeld via schoolconsulenten of intermediairs;
- Het gezamenlijk organiseren van voorlichting, bijvoorbeeld door middel van een carrousel van een groep ouders die alle scholen in de buurt langsgaat;
- Afspraken over minimale en maximale schoolgrootte en over voedingsgebieden, dat laatste bijvoorbeeld door middel van postcodebeleid;
- Investeren in de kwaliteit van scholen en aansluiting realiseren op onderwijskansenbeleid, brede school aanpak en dergelijke;
- Het organiseren van debatten met alle betrokken partijen in de stad of in een wijk;
- Woningbeleid (toewijzing en bouw) en herstructurering van wijken.

Aanbeveling 3

Ga na welke combinatie van maatregelen past bij de situatie in de gemeente. Voer die gezamenlijk uit. Monitor en evalueer de uitvoering van die maatregelen.

Ouderinitiatieven ondersteunen

Hoewel we nog minder weten over een effectief pakket maatregelen dan wenselijk is, is wel duidelijk dat het ondersteunen van ouderinitiatieven een succesvolle interventie is. Dat is bijvoorbeeld recent gebleken in Rotterdam, waar in korte tijd heel veel initiatieven zijn gestart met begeleiding vanuit de gemeente. Ondanks de beperkte (en in een aantal opzichten ook gekrompen) invloed van gemeenten op onderwijsgebied, kan elke gemeente hier een verschil maken.

Het succes is van extra betekenis, omdat ouders de vrijheid van schoolkeuze hebben en daarom als enige actoren een beslissende stem hebben in het tegengaan van segregatie in het onderwijs (Peters, 2006). Vanwege die sleutelrol kan het verbazing wekken, dat ouders door gemeenten niet nauwer worden betrokken bij de totstandkoming en uitvoering van het beleid. Na de ervaringen met interactieve beleidsvorming van de laatste tien jaar moet daar meer van te maken zijn naar ons oordeel. Dat wil niet zeggen, dat het gemakkelijk hoeft te zijn om ouders die voor een schoolkeuze staan als groep te mobiliseren. Maar voortbouwend op de ervaringen met interactieve beleidsvorming zouden er heel goed experimenten en pilots op buurtniveau kunnen starten in een aantal gemeenten. Misschien ontdekken we zo de weg van de niet-vrijblijvende afspraken tussen gemeente en schoolbesturen naar vormen van tripartiet overleg en naar gezamenlijk beleid door en voor ouders. Segregatie is een hardnekkig probleem en door middel van samenwerking van alle betrokkenen vergroten we de kans op het voorkómen ervan.

Aanbeveling 4

Faciliteer en ondersteun initiatieven van ouders die scholen meer gemengd willen maken. Experimenteer met het betrekken van groepen ouders bij de beleidsvorming, aangezien zij een sleutelrol vervullen.

Vriendschapsscholen

Een andere vorm van segregatie in het basisonderwijs speelt niet op buurtniveau, maar op gemeentelijk niveau. Wanneer de bevolkingssamenstelling van buurten sterk verschilt, en er volledig zwarte of witte buurten zijn,

dan is het niet mogelijk om gemengde scholen te maken. Een gemengde bevolking ontbreekt immers. Contacten tussen scholen uit verschillende buurten zijn dan van belang, bijvoorbeeld in de vorm van vriendschapscholen die uitwisselingen tussen scholen organiseren in de vorm van gezamenlijke activiteiten en contacten. Op die manier kunnen kinderen van verschillende (etnische) bevolkingsgroepen toch contacten met elkaar opbouwen. Dat is ook een van de punten op de lokale educatieve agenda waarover verplicht overleg tussen gemeente en schoolbesturen wordt gevoerd: het gezamenlijk organiseren van activiteiten om de integratie tussen allochtone en autochtone leerlingen te bevorderen.

In een recent advies heeft de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling erop gewezen, dat eenmalige en oppervlakkige contacten of activiteiten niet geschikt zijn om duurzame resultaten te boeken. Het moet gaan om betekenisvolle contacten en langdurige activiteiten.

Aanbeveling 5

Organiseer op gemeentelijk niveau activiteiten die het mogelijk maken dat basisschool kinderen van verschillende (etnische) bevolkingsgroepen langdurige en betekenisvolle contacten met elkaar opbouwen, bijvoorbeeld door middel van vriendschapscholen.

De inventarisatie

De G-31, alfabetisch

Alkmaar

In verhouding tot de situatie in de grote steden is etnische segregatie in de gemeente Alkmaar een relatief beperkt probleem. Hoewel er scholen zijn met meer allochtone of meer autochtone leerlingen zijn deze scholen overwegend een afspiegeling van de wijk.

In Alkmaar worden geen activiteiten ontplooid ter bestrijding van segregatie, simpelweg omdat de mate van segregatie te beperkt is. Binnen het OOGO hebben de gemeente en de schoolbesturen wel over de situatie gesproken en ook recent heeft segregatie op de agenda gestaan van de schoolbesturen. De besturen hebben aangegeven er niet voor te voelen het thema actief op te pakken, omdat ze niet tegen de vrijheid van schoolkeuze willen ingaan en vanwege de goede prestaties van de zwarte scholen. Het is nog niet duidelijk hoe zal worden omgegaan met het thema in het kader van de lokale educatieve agenda.

Overigens zijn in het verleden, zo'n zes à zeven jaar geleden, wel activiteiten ontplooid om de witte vlucht van een tweetal zwart wordende scholen tegen te gaan. Deze scholen stonden in buurten waar veel migranten wonen en waren een afspiegeling van de wijk. De activiteiten betroffen twee ouderinitiatieven; het ene op een school die asielzoekerskinderen opving en het andere op een zogenoemde migrantenschool. Op beide scholen probeerden een groep autochtone ouders een voortgaande witte vlucht te doorbreken en autochtone ouders in de buurt te bewegen hun kind bij de betreffende school in te schrijven. De ouders op de migrantenschool hadden wat meer succes dan de ouders op de school waar alle asielzoekerskinderen naartoe gingen, in die zin dat de migrantenschool als kleine, enigszins gemengde school is doorgedaan. De andere school is als gevolg van het huidige asielbeleid onder de opheffingsnorm geraakt; veel asielzoekerskinderen werden met hun ouders Nederland uitgezet. Als gevolg van een administratieve fusie kan de school voortbestaan. Het kampt nog altijd met zijn zwarte imago.

Almelo

Er zijn weliswaar wittere en wat zwartere woonwijken in Almelo, maar over het algemeen zijn de woonwijken redelijk gemengd naar etniciteit van de bewoners. Dit heeft zijn weerslag op de leerlingpopulatie op de scholen; scholen zijn doorgaans een redelijke afspiegeling van de wijk waar ze staan. Van etnische segregatie is in het Almeloise basisonderwijs dus geen sprake. Dit betekent niet dat er geen scholen zijn met meer allochtone of autochtone leerlingen zijn. Eén schoollocatie dreigt te zwart te worden. Er wordt extra geïnvesteerd in de kwaliteit van het schoolgebouw om het imago van deze school wat op te poetsen.

Hoewel van segregatie op dit moment geen sprake is in Almelo, zijn er wel ontwikkelingen die in het oog gehouden moeten worden. Het onderwerp segregatie staat dan ook al zo'n twee jaar op de agenda van gemeente en schoolbesturen. Zij zijn tot de conclusie gekomen dat als in Almelo meer menging dient te worden gerealiseerd, enkel herstructurering van wijken – het realiseren van gemengde woningbouw – effectief kan zijn. Kijkend naar andere gemeenten die beleid voeren op onderwijssegregatie, zijn de schoolbesturen en de gemeente tot de conclusie gekomen dat er geen effectieve beleidsmiddelen bestaan om segregatie aan te pakken. Er wordt dan ook weinig verwacht van de verplichting tot het maken van niet-vrijblijvende afspraken over het bevorderen van integratie en het bestrijden van segregatie.

Amersfoort

In het voorjaar van 1999 is door de Raadscommissie Onderwijs een toenemende etnische segregatie in het Amersfoortse basisonderwijs geconstateerd. Van de 44 basisscholen waren er zeven overwegend te wit, vier overwegend te zwart en de rest gemengd. Na jaren beleid voeren is de situatie niet echt veranderd. Er zijn niet meer zwarte scholen bij gekomen, maar de te witte en te zwarte scholen zijn ook niet gemengder geworden. De gemeente en de schoolbesturen waren ervan overtuigd dat iedere school in Amersfoort op pedagogisch en didactisch opzicht goed onderwijs leverde, maar ze vonden de etnische segregatie vanuit maatschappelijk oogpunt ongewenst. Daarom is de gemeente, in overleg met de schoolbesturen, eind jaren negentig gestart met de ontwikkeling van een spreidingsbeleid. In een werkdocument (convenant) zijn gemeente en schoolbesturen overeengekomen een onevenwichtige spreiding van allochtone en autochtone leerlingen tegen te gaan en te voorkomen, de negatieve effecten van een onevenwichtige spreiding tegen te gaan en het vraagstuk op de agenda te houden (Pas/ Peters 2004, 60). Het streven was dat scholen ongeveer een afspiegeling zouden zijn van de wijk. Daartoe werden destijds de volgende middelen ingezet:

- Afspraken tussen scholen over wervings- en aannamebeleid van scholen en doorverwijzing van leerlingen;
- Aanstellen van een externe verbindingsofficier ter ondersteuning van de scholen;
- Gerichte voorlichting aan ouders door scholen en gemeente; en
- Sturing op huisvesting via herstructurering van wijken.

Het was de bedoeling dat schoolbesturen het onderwerp segregatie zelf op de agenda zouden houden. De gemeente zou enkel ondersteuning bieden bij het maken van concrete afspraken en bij de uitvoering ervan. Hoewel de media zich zeer lovend hebben uitgelaten over 'het Amersfoortse model' is men zelf helemaal niet zo tevreden met de behaalde resultaten. Sommige scholen wisselden ideeën uit en uitgaande van ieders identiteit was men bereid gemeenschappelijke verantwoordelijkheid te nemen.

Gedurende de jaren is het beleid met wisselende intensiteit (verschillend per wijk en per moment) uitgevoerd. De beleidsuitvoering bleek zeer persoonsgebonden; het is kennelijk niet vanzelfsprekend dat bijvoorbeeld een nieuwe schooldirecteur of schoolbestuurders met de gemaakte afspraken verder gaat. Daarnaast slokt de 'dagelijkse agenda' van de scholen en schoolbesturen veel tijd op, waardoor het niet eenvoudig is ook het segregatiethema op de agenda te houden. Mede daarom hebben de schoolbesturen recent aan de gemeente gevraagd of zij niet toch een overleg willen regelen over de aanpak van etnische segregatie in het Amersfoortse basisonderwijs.

Naast deze beleidsmatige ontwikkelingen op het niveau van de wijken, is in Amersfoort ook een moeder actief om de school om de hoek van een meer gemengde leerlingpopulatie te voorzien. De gemeente is erg blij met dit ouderinitiatief en ondersteunt het waar mogelijk. Maar ook hier loopt de gemeente aan tegen haar invloedsgrenzen ten opzichte van de scholen. De betreffende moeder zou het liefst zien dat de gemeente een spreidingsbeleid oplegt, maar deze bevoegdheid heeft de gemeente niet. Daarom probeert de gemeente om de moeder in contact te brengen met de schoolbesturen.

Al met al kan gesteld worden dat de gemeente Amersfoort voldoet aan de eisen rond niet-vrijblijvende afspraken tussen gemeente en schoolbesturen. Men twijfelt echter aan de effectiviteit van het initiatief van de minister, want voor Amersfoort heeft jarenlang beleid voeren nauwelijks iets opgeleverd. Een vraag die vanuit Amersfoort gesteld wordt luidt dan ook: Welke andere afspraken kunnen we maken of welke andere middelen kunnen we inzetten die wel effectief zijn? De minister geeft hiertoe geen handreikingen. Een postcodebeleid zou het enige zijn dat nog geprobeerd kan worden. Dit willen de scholen echter niet en dus kan de gemeente verder niets doen.

Literatuur: Pas/Peters 2004

Amsterdam

Onder de vorige Amsterdamse onderwijswethouder is in het kader van het anti-segregatiebeleid onderzoek gedaan naar de mate van etnische segregatie in het Amsterdamse basisonderwijs en naar schoolkeuzemotieven van ouders (SCO-Kohnstamm Instituut; 2003). Uit het eerst genoemde onderzoek is gebleken dat een kwart van de scholen geen afspiegeling is van de wijk. Recent onderzoek van het SCO-Kohnstamm Instituut (2006) laat zien dat, hoewel het aantal te zwarte scholen is afgenomen, dit percentage niet is veranderd. Het aantal te witte scholen is daarentegen toegenomen. In 2005 bleken 42 van de 207 scholen te wit en 13 te zwart (bij een afwijkingspercentage van 23 procent). De te witte scholen blijken overwegend grote scholen te zijn, terwijl de te zwarte scholen doorgaans klein zijn.

Als uitkomst van een discussie over de aanpak van etnische segregatie in het basisonderwijs tussen schoolbesturen, politiek en gemeentebestuur (bij monde van wethouder Aboutaleb), is een werkgroep ingesteld die de mogelijkheden heeft bekeken om de segregatie aan te pakken. De werkgroep bestaat uit vertegenwoordigers van schoolbesturen, stadsdelen en de centrale stad en heeft gewerkt aan de opstelling van een convenant om basisscholen in Amsterdam gemengder te maken. Het convenant, dat een looptijd heeft van 1 augustus 2006 tot en met 31 juli 2010, noemt maatregelen rond het plaatsingsbeleid van scholen; ouders mogen hun kinderen op een school aanmelden vanaf twee jaar (scholen schrijven een kind pas in op het moment dat het vier jaar wordt) en worden door het stadsdeel breed en actief geïnformeerd over inschrijvings- en plaatsingsprocedures en over het aanbod van alle scholen in het voedingsgebied. De voedingsgebieden zullen per school worden vastgesteld door het stadsdeel en de schoolbesturen, met het doel de makke van het eerder gevoerde postcodebeleid (wat te doen met scholen op de grenzen van een voedingsgebied?) te doorbreken. Expliciet vermeldt het convenant dat groepsaanmelding (witte leerlingen op zwarte school of omgekeerd) en duo-aanmelding (witte en zwarte leerling) worden gehonoreerd met plaatsing, wanneer het de doelstelling van het convenant beoogt. Begin 2007 zal gestart worden met pilots rond het plaatsingsbeleid. Daarover dienen het stadsdeel, het schoolbestuur en de school bindende afspraken te maken.

Andere maatregelen betreffen het ondersteunen van school- en ouderinitiatieven (daartoe zal de gemeente een website oprichten met praktische tips) en het ondersteunen van projecten in het kader van vriendschapsscholen. Het is aan de stadsdelen en/of de schoolbesturen om concreet invulling te geven aan deze maatregelen, terwijl de gemeente (centrale stad) een en ander zal faciliteren (vanuit het programma "Wij Amsterdammers") wanneer hieraan behoefte is. Verder zet Amsterdam ook in op het woningbouwbeleid en een minimale en maximale schoolgrootte in combinatie met huisvestingsbehoeften van scholen.

Halverwege de convenantsperiode zal een evaluatie plaatsvinden. De maatregelen moeten uiteindelijk leiden tot een vermindering van het aantal te witte en te zwarte scholen met 25 procent gedurende de bestuursperiode 2006-2010 en in 2010 moet op de helft van het aantal scholen dat zwart of wit is vanwege de buurt uitwisseling en contact zijn met andere vriendschapsscholen.

Ruim voordat de onderwijsminister met haar plannen tot de niet-vrijblijvende afspraken tussen gemeente en schoolbesturen kwam, was Amsterdam al bezig met de aanpak van etnische segregatie in het basisonderwijs. Eerst met een postcodebeleid en losse projecten in enkele stadsdelen en nu met het convenant dat is gesloten tussen de gemeente, stadsdelen en schoolbesturen, waarbij eerstgenoemde vooral een faciliterende en coördinerende rol heeft en laatstgenoemden verantwoordelijk zijn voor het uitvoeren van gemaakte afspraken.

Literatuur: Karsten 2003, Roeleveld 2006, Gemeente Amsterdam 2006

Arnhem

De zwartere en wittere scholen die in Arnhem staan zijn over het algemeen een afspiegeling van de wijk. Een enkele keer wordt er een witte vlucht waargenomen. Maar meestal blijkt dit geen echte vlucht te zijn, omdat een school in een andere wijk dichterbij kan zijn dan de school in de eigen wijk. De gemeente ervaart geen segregatieprobleem en voor zover dit bij de gemeente bekend is wordt het probleem van segregatie ook niet door de scholen en schoolbesturen ervaren. In Arnhem worden (dus) geen activiteiten ontplooid om segregatie aan te pakken. Ook is men nog niet bezig met de verplicht te maken niet-vrijblijvende afspraken over de aanpak van etnische segregatie.

Breda

In Breda zijn de scholen overwegend een afspiegeling van de wijk; er zijn geen té witte en té zwarte scholen. Doordat er woonwijken zijn waar relatief veel allochtonen wonen, zijn er ook zwarte scholen. Daarnaast wordt er een witte vlucht waargenomen, wat schommelingen in leerlingaantallen op de scholen teweegbrengt. De gemeente en schoolbesturen willen deze ontwikkelingen tegengaan, omdat anders sommige scholen met sluiting worden bedreigd.

Met het doel de school als wijkvoorziening te behouden worden een drietal activiteiten ontplooid:

- In bepaalde wijken wordt uitvoering gegeven aan het onderwijskansenplan, bijvoorbeeld via voor- en vroeg-schoolse educatie en een goede afstemming van onderwijsprogramma's;
- De gemeente en scholen zijn bezig met het opzetten van een brede school, voor meer sturing; en
- Er vindt herstructurering plaats van sommige woonwijken om de instroom op scholen te veranderen.

Daarnaast zijn gemeente en schoolbesturen met elkaar in gesprek in het kader van de lokale educatieve agenda. De wens van de gemeente is om op interactieve wijze met de besturen en andere (zorg)partners beleid te ontwikkelen om segregatie tegen te gaan. Hoe dit zal worden opgepakt is nog onduidelijk. Het thema segregatie ligt erg gevoelig bij de schoolbesturen, omdat het de onderwijsvrijheid raakt.

Den Haag

Den Haag heeft te maken met etnische segregatie in het basisonderwijs. Dit betreft met name segregatie tussen wijken; binnen wijken zijn scholen vaak wel een afspiegeling van de omgeving. Echter, in enkele wijken – waaronder Regentessekwartier, Valkenboskwartier, Zeeheldenkwartier en het Centrum – zijn wel té zwarte en té witte scholen.

Toch wordt er geen spreidingsbeleid ontwikkeld, of andere activiteiten ontplooid om segregatie een halt toe te roepen. Hiervoor is geen draagvlak onder de schoolbesturen, omdat scholen over het algemeen een afspiegeling zijn van de buurt en de wijk. Schoolbesturen hebben de toezegging gedaan aan de wethouder (die graag wil sturen via onderwijshuisvesting) dat als de situatie daar om vraagt, ze zullen overgaan tot het vastleggen van afspraken omtrent spreiding van leerlingen in een convenant.

Een recente ontwikkeling, die zich (nog) op beperkte schaal voordoet, betreft de wachtlijsten op enkele witte scholen in een gemengde wijk. Deze wachtlijsten ontstaan vanwege een witte vlucht uit omliggende wijken. Dit is een punt van aandacht tijdens de eerstvolgende overleggen tussen gemeente en schoolbesturen. Verder is een ouderinitiatief bekend op een openbare school, die in de periode mei/juni van dit jaar is opgezet. De resultaten zijn vooralsnog beperkt.

In het kader van de segregatie wordt in het Transvaalkwartier nauwlettend in de gaten gehouden dat de zwarte scholen geen mono-etnische scholen worden, met enkel Marokkaanse of Turkse leerlingen. En tot slot wordt de toegang tot de voorschool verruimd voor niet-doelgroepleerlingen, om een gesegregerde instroom op de aan de voorschool gekoppelde basisschool te beperken.

Literatuur: Peters 2006

Deventer

In Deventer is sprake van een zekere mate van segregatie. Enkele scholen zijn te zwart ten opzichte van de wijk waar ze staan en er is een witte vlucht naar omliggende dorpen. Deze situatie bestaat al enkele jaren. Een jaar of drie á vier geleden zijn de eerste stappen gezet om de segregatie aan te pakken en om integratie en de onderwijskwaliteit te bevorderen. Er is een werkgroep segregatie in het leven geroepen, die is gestart met de verdeling van Deventer in voedingsgebieden. Toen echter de nieuwe wethouder meer nadruk legde op herstructurering van woonwijken, om een gemengde instroom naar de scholen mogelijk te maken, kwam dit onderzoek stil te liggen. De herstructurering gaat gepaard met fusies van verschillende scholen en de totstandkoming van brede scholen, waar scholen met verschillende denominatie in verenigd zijn. Eén school participeert niet in deze ontwikkelingen en zal zwart blijven. Recent is ook de discussie rond de voedingsgebieden echter weer opgepakt.

Binnen het kader van de lokale educatieve agenda wordt spreiding een van de agendapunten tijdens de overleggen tussen de gemeente en de schoolbesturen en straks tussen de schoolbesturen onderling. De lokale educatieve agenda wordt gezien als een instrument om te bepalen wie waarvoor verantwoordelijk is en wie wat gaat doen. De verantwoordelijkheid voor spreiding (het bepalen van de doelen en middelen en de uitvoering van het beleid) zal, als het aan de gemeente ligt, komen te liggen bij de schoolbesturen. De gemeente zal dan waarschijnlijk faciliterend gaan optreden.

Dordrecht

Dordrecht heeft in zeer grote mate te maken met etnische segregatie in het basisonderwijs: 23 van de 39 scholen zijn geen afspiegeling van de wijk. Zes scholen zijn te zwart en 17 scholen zijn te wit. Toch werd lange tijd geen activiteiten ontplooid om deze segregatie aan te pakken. De gemeente wilde geen beleid voeren op het onderscheidend criterium etniciteit, ze wilde de vrijheid van schoolkeuze niet aantasten en men zag sowieso geen effectieve beleidsmiddelen die desegregatie zouden kunnen bewerkstelligen.

Recent is echter op ambtelijk niveau een nieuw initiatief ontstaan om de segregatie te bestrijden. In samenwerking met het Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling Forum wordt in Dordrecht een allochtoon ouderplatform opgericht. De gemeente wil dat dit platform zelf de segregatiediscussie gaat aanzwengelen bij de scholen en schoolbesturen, zodat het weer op de agenda komt van zowel de besturen als van de politiek. Men hoopt op deze wijze gehoor te kunnen geven aan de plannen van de minister rond de niet-vrijblijvende afspraken ter bevordering van integratie en ter bestrijding van segregatie.

Literatuur: Peters 2006

Eindhoven

Eindhoven heeft in toenemende mate te maken met etnische segregatie in het basisonderwijs; meer scholen blijken qua leerlingpopulatie geen afspiegeling van de wijk waar ze staan. Om dit tegen te gaan zijn de gemeente en de schoolbesturen gestart met de ontplooiing van verschillende activiteiten. Op 27 september 2006 hebben gemeente en schoolbesturen een intentieverklaring ondertekent 'tot aanpak zwart-wit problematiek in het basisonderwijs'. Dit vanwege de maatschappelijk consequentie van segregatie: "Hierbij gaat het enerzijds om de maatschappelijke opdracht die de school heeft op het terrein van burgerschapsvorming en integratie en anderzijds om de maatschappelijk en financiële investering die als gevolg van dalende leerlingaantallen teniet dreigen te gaan" (pagina 1). In de intentieverklaring zijn een aantal uitgangspunten vastgelegd:

1. De school is een afspiegeling van de wijk;
2. Aanpak problematiek op niveau van de stadsdelen;
3. Ontmoeting en samenwerking centraal;
4. Ouders actief betrekken bij integratie/segregatie vraagstukken; en
5. Communicatie als stimulerend middel.

De gemeente gaat het cijfermateriaal leveren over wijksamenstelling en dergelijke, zodat scholen (met uitzondering van scholen met een regiofunctie) vervolgens per stadsdeel tot afspraken kunnen komen over spreiding (want de problematiek is niet evenredig verdeeld over stad). Deze afspraken zullen door besturen en gemeente worden bekrachtigd. Uit de schoolbesturen en de gemeente wordt coördinatiecommissie gevormd voor de monitoring en directies van scholen formeren werkgroepen waar praktische en toetsbare afspraken voor het eigen voedingsgebied worden geformuleerd. Werkgroepen krijgen inzicht in elkaars plannen. Schoolbesturen en gemeente gaan uitwisseling, ontmoeting en samenwerking tussen scholen faciliteren en stimuleren. Verder dringen gemeente en schoolbesturen er op aan dat bij het proces van de aanpak van segregatie een groep voor de wijk representatieve ouders zullen worden betrokken om draagvlak voor de afspraken onder ouders te vergroten. Tevens is het streven ouderinitiatieven te stimuleren en te faciliteren. Tot slot zullen schooldirecties de ouders adequaat en volledig informeren over gemaakte afspraken, te nemen maatregelen en initiatieven. Het streven is dat de per stadsdeel gevormde werkgroepen eind van dit jaar met voorstellen komen om de segregatie aan te pakken.

De beleidsinitiatieven van Eindhoven passen in beleidslijn van de onderwijsminister, maar zijn reeds gestart voordat de minister over de niet-vrijblijvende afspraken sprak. De intentieverklaring verwijst wel nadrukkelijk naar de nieuwe ministersplannen (pagina 1 en 2).

Literatuur: Gemeente Eindhoven 2006

Emmen

Emmen heeft niet te maken met etnische segregatie in het basisonderwijs. Er zijn relatief weinig allochtone leerlingen en de allochtone leerlingen die er zijn, gaan verdeeld over de scholen naar school. Op schoolniveau wordt via verschillende activiteiten aandacht besteed aan integratie, ouderbetrokkenheid en waar nodig wordt extra geïnvesteerd in onderwijs aan achterstandsleerlingen.

De enige echt zwarte school in Emmen betreft de AZC-school, die op het terrein van het AZC staat en waar alle asielzoekerskinderen op zitten die de Nederlandse taal onvoldoende machtig zijn om mee te komen in het regulier basisonderwijs. Zodra deze leerlingen voldoende Nederlands spreken en naar verwachting kunnen

meekomen op een basisschool, gaan zij ook naar een reguliere basisschool toe. Dit vanuit de verplichting van de gemeente dat asielzoekerskinderen recht hebben op goed onderwijs. Daarnaast krijgt de school die de leerling opneemt extra geld in het kader van de lump sum-bekostiging. Zo nu en dan brengen schoolklassen een bezoekje aan de AZC-school, wanneer dit past in een project bijvoorbeeld.

Enschede

Enschede heeft in beperkte mate te maken met etnische segregatie in het basisonderwijs. Van de ruim 55 schoollocaties zijn er zo'n 3 à 4 te zwart, in die zin dat het percentage allochtone leerlingen beduidend hoger ligt dan gemiddeld in de wijk. Het verschijnsel witte vlucht doet zich maar in heel beperkte mate voor. Enschede kent naast de allochtone groep ook een relatief grote autochtone achterstandsgroep. De wijken in Enschede zijn over het algemeen ook redelijk gemengd: er zijn weliswaar enkele wittere wijken, maar in de achterstandswijken bevindt zich een gemengde populatie van autochtone en allochtone achterstandsgroepen. Omdat de omvang van de segregatie relatief beperkt is en niet echt als problematisch wordt ervaren (zo ligt er vaak ook een logische verklaring achter een te zwarte school), voert de gemeente geen actief spreidingsbeleid. Wel wordt overwogen om de regelgeving rond nieuwbouw van scholen aan te passen. Nu kunnen scholen niet bijbouwen wanneer binnen een straal van 2 kilometer klaslokalen in een andere school leegstaan. Wanneer deze afstand wordt opgerekt naar 3 kilometer zal bv. een witte school die recht zou hebben op uitbreiding, lokalen moeten gaan gebruiken van een andere (zwartere) school.

In het kader van de nieuwe wetgeving onderwijsachterstandenbeleid (OAB) wordt de gemeente verplicht het onderwerp 'segregatie en spreidingsbeleid' in te brengen in het overleg met de schoolbesturen. De wijze waarop het uiteindelijk op de agenda komt en welke afspraken daarover worden gemaakt is niet nog bekend.

Groningen

In Groningen zijn 10 van de 30 scholen geen afspiegeling van de wijk waar ze staan. Deze scholen zijn of te wit of te zwart ten opzichte van de wijk waar ze staan, maar het zijn geen enorm zwarte scholen. Het gehanteerde afwijkingspercentage bedraagt minimaal 10 procent. Overigens heeft slechts één school in Groningen meer dan 50 procent 1.90-leerlingen.

Omdat de problematiek nooit erg groot is geweest, heeft men in Groningen nooit activiteiten hoeven te ontplooiën om segregatie aan te pakken. Er is ooit wel een werkgroep segregatie geweest, maar in die tijd heeft men geconcludeerd dat het probleem niet groot genoeg was en dat als men iets tegen segregatie zou willen doen dit niet zonder herstructurering van woonwijken kan. Nu het een verplicht onderdeel is op de lokale educatieve agenda, zal het onderwerp weer worden opgepakt. In eerste instantie zullen gemeente en schoolbesturen gaan kijken wanneer het als thema op de agenda zal komen te staan. In een later stadium zal men, naar verwachting, tot afspraken komen.

Haarlem

In Haarlem is geen sprake van etnische segregatie in het basisonderwijs, in zoverre dat scholen overwegend een afspiegeling zijn van de wijk waar ze staan. Er bestaat echter wel een door de lokale politiek onwenselijk geacht onderscheid tussen zwarte en witte scholen. Daarom hebben gemeente en schoolbesturen in september 2006 een convenant Lokaal Onderwijsbeleid ondertekend waarin ook een paragraaf staat over de gezamenlijke

aanpak van etnische segregatie in het basisonderwijs. Het betreft enkel een intentie om gezamenlijk iets tegen segregatie te gaan doen. Nu wordt gekeken op welke wijze hieraan invulling gegeven kan worden. Deze paragraaf in het convenant is gedeeltelijk ingegeven door het beleidsinitiatief van de minister. Maar zoals vermeld vond ook de lokale politiek de situatie zoals die nu is al langere tijd onwenselijk.

Heerlen

Er is nauwelijks sprake van etnische segregatie in het basisonderwijs van Heerlen. Scholen zijn een afspiegeling van de wijk waar ze staan, met uitzondering van de islamitische school en een locatie van een openbare school waar kinderen van asielzoekers worden opgevangen. In een van de woonwijken delen een openbare en een bijzondere school een schoolgebouw. De openbare school heeft iets meer allochtone leerlingen, maar dit is verwaarloosbaar verschil. In Heerlen wordt geen spreidingsbeleid of iets dergelijks gevoerd, omdat er noch door de gemeente, noch door schoolbesturen een probleem is geconstateerd met betrekking tot de leerlingsamenstelling van scholen. Heerlen ziet zich wel gesteld voor problemen met sociaal zwakke wijken. Dit heeft niets te maken met onderscheid allochtoon -autochtoon, maar met een onderscheid tussen sociaal sterken (in de ene wijk) en sociaal zwakkeren (in de andere wijk) dat de instroom naar scholen bepaalt.

Als het gaat over bijvoorbeeld achterstanden, dan wordt in Heerlen doorgaans niet gesproken in termen van etniciteit, maar over doelgroepoerlingen in het algemeen. Zo heeft Heerlen bijvoorbeeld een aanvullend taalprogramma voor doelgroepoerlingen. Vanwege de geringe instroom zal dit programma echter na dit schooljaar worden beëindigd. Verder is Heerlen ook benaderd door Forum voor de opzet van een allochtoon ouderplatform (zie bijvoorbeeld Dordrecht), maar Heerlen ziet liever een platform voor ouders van doelgroepoerlingen in het algemeen om hen meer te betrekken bij de school van hun kind.

De niet-vrijblijvende afspraken die de minister gemeente en schoolbesturen graag gaat laten maken, spelen nog niet in Heerlen. Leerlingen zijn redelijk gespreid over de scholen en de gemeente houdt een vinger aan de pols. Hoe straks zal worden omgegaan met de ministersplannen is nog niet bekend.

Helmond

In Helmond valt de mate van segregatie mee. Enkele scholen in de stad zijn zwarter dan andere, maar dit kan worden verklaard door het feit dat het voormalige goa-scholen zijn, die in wijken staan waar meer allochtonen wonen. Ze zijn dus, zoals zo ongeveer alle scholen in de stad, een afspiegeling van de wijk. Er is geen sprake van een witte vlucht.

In Helmond worden dan ook geen activiteiten ontwikkeld om segregatie aan te pakken. Eens per jaar wordt een soort van check gedaan rond de inschrijving van leerlingen op de scholen, om te kijken hoe (achterstands)leerlingen over de scholen zijn verdeeld. Als dan blijkt dat leerlingen onevenredig zijn verdeeld, dan zou ingegrepen kunnen worden. Zo wordt enigszins een vinger aan de pols gehouden.

Zodra het verplicht wordt om etnische segregatie in het basisonderwijs aan te pakken, voldoet Helmond aan de gestelde verplichtingen. Immers, er is een registratiesysteem en de gemeente en de schoolbesturen zijn regelmatig in overleg.

De onderwijsambtenaar denkt overigens dat als ineens de term 'beleid' wordt gehanteerd rond het thema segregatie, dit de probleemgevoelens mogelijk onnodig verzaamt. Terwijl er in Helmond nu helemaal geen probleem wordt ervaren.

Hengelo

In Hengelo is sprake van etnische segregatie in het basisonderwijs. Zo staan in twee wijken met zo'n 30 à 40 procent allochtone bewoners drie scholen: een zwarte protestants-christelijke school, een redelijk zwarte openbare school en een witte rooms-katholieke school. Van de 28 basisscholen in Hengelo, zijn er zo'n zes geen afspiegeling van de wijk. Hoewel enkele zwarte scholen eens een issue hebben gemaakt van de segregatie, heeft de situatie echter nog geen maatregelen opgeroepen tot het voeren van een spreidingsbeleid. Wel hebben de schoolbesturen onderling uitgesproken dat ze geen deurselektie zullen hanteren. Iedere ouder die zich met hun kind meldt op een school van eerste keuze zal worden toegelaten.

Nu de bestrijding van segregatie als onderwerp op de lokale educatieve agenda komt, staat het thema op de agenda van het overleg in het beleidsnetwerk onderwijs 0-12.

's-Hertogenbosch

In 's-Hertogenbosch staan een zwarte islamitische basisschool en een witte vrije school. Dit zijn de enige gesegregeerde elementen in het basisonderwijs van 's-Hertogenbosch. De gemeente ervaart dit niet als echte segregatie, omdat beide scholen een regiofunctie hebben en om die reden geen afspiegeling kunnen zijn van de wijk waar ze staan. Als gemeente en schoolbesturen straks niet-vrijblijvende afspraken moeten gaan maken over het bestrijden van segregatie, zullen zij waarschijnlijk tot de conclusie komen dat er geen probleem is en dat er (nog) geen maatregelen hoeven worden genomen.

Leeuwarden

Hoewel in Leeuwarden zwartere en wittere scholen staan, zijn deze scholen een afspiegeling van de wijk. Van etnische segregatie in het basisonderwijs is geen sprake in Leeuwarden. Deze situatie bestaat al jaren; er wordt (met wisselende intensiteit) door de gemeente over gesproken met de schoolbesturen, maar zij geven telkens aan het bestaan van zwarte of witte scholen niet als een probleem te ervaren. In het kader van de niet-vrijblijvende afspraken (die overigens nog niet leven in Leeuwarden) zal waarschijnlijk op dezelfde wijze met het thema worden omgegaan.

In de wijken waar meer allochtonen wonen vindt op dit moment herstructurering plaats (goedkope huurwoningen moeten plaatsmaken voor koopwoningen). Misschien dat dit van invloed zal zijn op de samenstelling van de scholen in deze wijken.

Leiden

Leiden heeft te maken met etnische segregatie in het basisonderwijs. Van de 29 reguliere basisscholen zijn er in ieder geval zeven te zwart ten opzichte van de wijk waar ze staan. Ook zijn er enkele te witte scholen. In sommige wijken is sprake van zowel een witte als een (daarop volgende) zwarte vlucht.

Hoewel de gemeenteraad in eerste instantie de wens uitsprak om de scheiding tussen zwarte en witte scholen op te heffen, wil men nu dat scholen een afspiegeling zijn van de wijk waar ze staan. Als gevolg van een witte en in mindere mate zwarte vlucht groeien sommige scholen buitenproportioneel gegeven het aantal kinderen in de wijk. Deze scholen behoeven uitbreiding van hun schoolgebouw om de groei te kunnen opvangen. De gemeenteraad wenst deze vlucht niet te belonen met mooie nieuwbouw, terwijl in andere wijken scholen steeds

kleiner worden en met leegstand kampen. Naast de wens dat scholen een afspiegeling zijn van de wijk, wil de gemeenteraad ook dat kinderen in de eigen wijk naar school gaan.

Om ouders ertoe te verleiden hun kinderen bij een school in de eigen wijk in te schrijven, is een scholenconsulent ingesteld. Het betreft een pilot van twee jaren in een tweetal woonwijken. De ene wijk heeft te kampen met een omvangrijke witte en zwarte vlucht; steeds minder kinderen gaan binnen die wijk naar school. De andere wijk is een gemengd samengestelde wijk met vier scholen: twee zwarte scholen, een witte school en een gemengde school. Het te bereiken doel voor de eerste wijk is dat leerlingen weer in deze wijk naar een school gaan. Daartoe zal de consulent samen met de scholen gaan inzetten op een pr-campagne om het imago van de wijkscholen te verbeteren. Tevens zal de consulent ouders benaderen met het idee dat ze in groepjes hun kinderen bij een school in de wijk aanmelden. Dit zal ze ook proberen te realiseren voor de tweede wijk, waar het doel is alle vier de scholen meer gemengd te maken. Op deze wijze hoopt Leiden dus de zogenoemde ouderinitiatieven te initiëren om ze vervolgens te ondersteunen. De schoolbesturen in Leiden onderschrijven de doelstellingen van het beleid en hebben toegezegd het werk van de scholenconsulent te ondersteunen. Gesteld kan worden dat Leiden klaar is voor de verplichting van de minister tot het maken van niet-vrijblijvende afspraken met de schoolbesturen om segregatie tegen te gaan. Het is al enkele jaren een structureel aandachtspunt.

Lelystad

In Lelystad zijn zwarte en witte scholen, maar deze zijn overwegend een afspiegeling van de wijk waar ze staan. Voorheen waren er vier onderwijskansenscholen. Het zijn deze scholen waar de meeste allochtone kinderen op zitten. Een eventuele aanpak van etnische segregatie in het basisonderwijs is een onderwerp op de onderwijsagenda van de gemeente, maar er is geen beleid of iets van dien aard. Er is ook nog niet officieel met de schoolbesturen over gesproken. De reden dat de gemeente niet actief bezig is met het thema segregatie heeft in eerste instantie een interne oorzaak, namelijk personele onderbezetting bij de gemeente. Binnen de lokale educatieve agenda wil de gemeente het thema segregatie oppakken samen met de schoolbesturen. Dan zal eerst worden bepaald of er een probleem is rond segregatie in Lelystad.

Maastricht

Maastricht heeft niet zozeer te maken met etnische segregatie in het basisonderwijs, maar met segregatie tussen 'arm' (1.25-leerlingen) en 'rijk' (1.00-leerlingen). Maastricht is een oude industriestad, waar met de komst van de universiteit en het MECC 'mensen van buiten' zijn komen wonen. In die tijd (dus in de afgelopen 20 à 25 jaar) is er naast het enige schoolbestuur (rooms-katholiek) een bestuur voor openbaar onderwijs gekomen. Dit bestuur richtte scholen op aan de rand van de stad waar de nieuwe Maastrichtenaren gingen wonen. Ook andere inwoners van Maastricht, die gemiddeld hoger stonden op de sociaal maatschappelijke ladder brachten hun kinderen buiten de wijk naar de openbare school. Recent onderzoek naar schoolkeuzemotieven van ouders heeft aangetoond dat de rijke ouders veel meer mogelijkheden hebben om hun kind naar de rand van de stad (openbare scholen) te brengen. De armere ouders hebben deze mogelijkheden niet en sturen hun kind naar de (meestal rooms-katholieke) school in de wijk.

De gemeente is niet tevreden met de segregatie naar arm en rijk, en probeert hiertegen iets te doen. Maastricht heeft te maken met teruglopende leerlingaantallen in de gehele stad. Het gevolg is dat enkele scholen zullen moeten sluiten. In overleg met schoolbesturen zal dit strategisch moeten gebeuren, namelijk zodanig dat het de segregatie tussen 'arm' en 'rijk' zal verminderen. Daarnaast keurt de gemeente verbouwings- of nieuwbouw-

plannen van scholen enkel goed als het ten goede komt aan de spreidingsdoelstelling. Verder wordt voor een schoollocatie geprobeerd dat een rooms-katholieke school en een openbare school gaan samenwerken in een brede school. Tot slot vindt herstructurering plaats van enkele wijken in de stad.

Hoewel er nog geen harde resultaten zijn geboekt in de zin van spreiding van leerlingen over de scholen, lopen de schoolbesturen in ieder geval niet meer uit de vergadering wanneer het onderwerp wordt aangesneden. In het verleden was dit wel anders. Het is kortom, een zeer gevoelig thema. Maastricht is ervan overtuigd dat ze voldoen aan de plicht die de minister aan gemeente en schoolbesturen wil opleggen; ze overleggen officieel over het thema segregatie. Maar omdat Maastricht niet te maken heeft met etnische segregatie kunnen hierover geen afspraken worden gemaakt. Dit kan wel over bijvoorbeeld het vve-beleid en schakelklassen. En de discussie over de sluiting van enkele scholen schaaft Maastricht ook onder de ministersplannen.

Nijmegen

In Nijmegen is sprake van etnische segregatie in het basisonderwijs. In 2003 waren zeven van de in totaal 38 scholen - met een verschil van meer dan 10 procent - geen afspiegeling van de wijk (beleidsnotitie 28 april 2003, p. 7). Nijmegen ziet zich ook gesteld voor een omvangrijke sociaal-economische segregatie, waarvan op 17 scholen sprake is (beleidsnotitie 28 april 2003, 7). In dat geval zitten er meer dan 10 procent méér gewichtenleerlingen op een school dan het percentage gewichtenleerlingen dat in de wijk woont. 42 Procent van de autochtone en 34 procent van de allochtone leerlingen gaat buiten de eigen wijk naar school. Als gevolg van deze leerlingstromen tussen wijken worden enkele scholen in Nijmegen met opheffing bedreigd. Het zijn deze drie ontwikkelingen van etnische segregatie, sociaal economische segregatie en leerlingstromen tussen woonwijken waartegen het Nijmeegse college wil optreden.

Zowel op politiek en ambtelijk niveau als op het niveau van de scholen heeft het etnische segregatie vraagstuk al enige jaren de aandacht. In het collegeakkoord 2006-2010 staat dat burgemeester en wethouders vinden dat “de school een afspiegeling moet zijn van de wijk” (pagina 9). Zij geven daarbij aan dat zij in een centraal inschrijfpunt met een vast inschrijfmoment een belangrijke voorwaarde zien om segregatie tegen te gaan. Een eventuele aanpak van etnische segregatie in het Nijmeegse basisonderwijs staat op de agenda van gemeente (ambtenaren) en schoolbesturen. Er wordt gezamenlijk gewerkt aan een voorstel voor de realisering van dit inschrijfpunt.

Literatuur: Beleidsnotitie 28 april 2003, College akkoord 2006-2010

Rotterdam

In 2003 heeft Rotterdam het actieprogramma “Rotterdam zet door” gelanceerd. Een van de maatregelen hierin is de bestrijding van etnische segregatie in het basisonderwijs. De gemeente heeft onderzoek gedaan naar de mate van segregatie. In 2003 waren 96 van de 192 scholen geen afspiegeling van de wijk (afwijkingpercentage van 10%); 36 scholen waren te wit en 60 scholen te zwart.

De resultaten van dit onderzoek markeren in feite de start van de ontwikkeling van een vorm van spreidingsbeleid dat van bovenaf wordt gestimuleerd en ondersteund, maar van onderaf wordt geïnitieerd. Rotterdam wil ouders niet een bepaalde schoolkeuze opdringen – zoals bij een postcodebeleid bijvoorbeeld wel het geval is – maar ze wil wél stimuleren dat ouders kiezen voor een school in de buurt. De school moet, zo vindt Rotterdam, een ontmoetingsplek zijn. Kinderen leven met elkaar in de buurt, dan is het de bedoeling dat ze ook

daadwerkelijk in contact komen met elkaar en van elkaar kunnen leren. Om te bereiken dat scholen een meer gemengde leerlingpopulatie hebben, heeft Rotterdam een gebiedsgericht driesporen beleid ontwikkeld voor dertien woonwijken. Het beleid is gericht op zowel ouders als scholen en bestaat uit voorlichting, ouderinitiatieven en ontmoeting tussen scholen.

Per wijk heeft de gemeente een wijkcoördinator aangesteld, die ondersteuning op maat biedt aan initiatieven die scholen gemengd moeten maken en die de partijen die hiervoor nodig zijn bijeen brengt. Onder deze hoede wordt uitvoering gegeven aan het zogenoemde driesporenbeleid.

In het kader van de buurtcarrousel krijgen alle ouders (allochtoon en autochtoon) en hun kinderen tussen anderhalf en vier jaar een uitnodiging om naar een voorlichtings- en informatiebijeenkomst te komen over het maken van een schoolkeuze. Dit vindt plaats op een neutrale plaats in de buurt. Ouders krijgen de gelegenheid om hun vragen te stellen en vervolgens wordt een rondgang langs alle scholen in de wijk gemaakt om ouders de gelegenheid te geven kennis te maken met verschillende scholen. Afhankelijk van het aantal scholen in de wijk krijgen de scholen ieder zo'n 30 minuten om zich aan de ouders te presenteren. Uiteindelijk komen de ouders terug op de neutrale plaats om na te praten over de voorlichting en de schoolpresentaties. Ouders leren elkaar kennen, waardoor gelegenheid ontstaat voor de start van ouderinitiatieven.

Omdat het voor ouders vaak lastig blijkt om hun kind als een van de weinige of als enige 'wit' of 'zwart' kind naar een zwarte respectievelijk witte school te sturen, kunnen ouders zich verenigen om hun kinderen gezamenlijk naar zo'n school te sturen. Dit wordt een ouderinitiatief genoemd. De ouders hebben de zekerheid dat hun kind niet als enig wit of zwart kindje in de klas zit en de school wordt in een keer veel gemengder. Omdat het vaak lastig is zo'n ouderinitiatief op te zetten, stimuleert en ondersteunt de gemeente dit, onder andere via de buurtcarrousel en via de website eenschooldichtbij.nl. Op deze site kunnen ouders die een initiatief willen starten in hun buurt dit kenbaar maken, met het idee dat geïnteresseerde ouders zich hierbij aansluiten. Daarnaast geeft de site ook tips voor ouders die zo'n initiatief willen starten. Bij de gemeente staan de wijkcoördinatoren klaar om ouders te helpen bij het starten van een ouderinitiatief. De website wijst ouders er op dat de wijkcoördinatoren een voorlichtingsavond kunnen organiseren in de wijk, contact kunnen leggen met de school, kunnen onderhandelen met de gemeente over eventuele voorzieningen et cetera. Momenteel hebben alle ouderinitiatieven tot doel een zwarte school gemengd te maken, maar heel voorzichtig tast de gemeente de mogelijkheden af om ook witte scholen in gemengde wijken van kleur te doen veranderen.

Van scholen waarvan logischerwijs niet kan worden verwacht dat ze een gemengd leerlingpubliek zullen aantrekken, verwacht Rotterdam wél dat ze werken aan de integratiedoelstelling. Het gaat om scholen die in eenzijdig samengestelde woonwijken staan, of scholen die een specifieke doelgroep aanspreken en daardoor een groter verzorgingsgebied hebben dan de wijk. Voor deze scholen heeft de gemeente het project 'Vriendschapsscholen' opgezet. De website vriendschapsscholen.nl meldt dat "hiermee wordt nagestreefd dat scholen met een verschillende achtergrond en samenstelling elkaar beter leren kennen en waarderen". Het idee is dat een witte en een zwarte school een vriendschap aangaan en gezamenlijk activiteiten ontplooiën, zodat leerlingen en leerkrachten met elkaar in contact komen. De door de gemeente opgezette website moet scholen op de hoogte houden over recente ontwikkelingen en helpen elkaar te vinden en contact te onderhouden. Voorbeelden van gezamenlijke activiteiten zijn sportdagen, mailen door leerlingen van de vriendschapsscholen, creatieve middagen, uitwisseling van leerkrachten of een gezamenlijke schoolreis. De vriendschapsscholen kunnen subsidie krijgen van de gemeente om activiteiten te realiseren. Over de besteding van deze middelen dienen ze verantwoording af te leggen aan de gemeente.

Zoals hierboven reeds vermeld gelooft Rotterdam in het van onderaf aanpakken van etnische segregatie op basisscholen, dus door ouders en scholen zelf. Dit in tegenstelling tot de plannen van de onderwijsminister rond de niet-vrijblijvende afspraken tussen gemeente en schoolbesturen over de aanpak van segregatie en het bevorderen van integratie. Gezien haar eigen visie en activiteiten is Rotterdam niet bezig met de ministerplannen en volgt ze vooralsnog haar eigen weg richting desegregatie en integratie.

Literatuur: Rutten/Peters 2005, www.eenschooldichtbij.nl, www.vriendschapsscholen.nl, Dienst Stedelijk Onderwijs Rotterdam 2005, Dienst Stedelijk Onderwijs Rotterdam 2006

Schiedam

In Schiedam is sprake van etnische segregatie in het basisonderwijs. Ruim 50 procent van de Schiedamse basisschoolleerlingen is niet-westers allochtoon. In de gemeente staan zo'n acht voormalige goa-scholen. Sommige daarvan zijn zeer zwart. Zwarte scholen staan doorgaans in een wijk waar ook heel veel allochtonen wonen, maar de percentages komen niet altijd overeen. De weinige autochtone kinderen gaan vaker buiten die wijken naar school. Schiedam heeft dus te maken met een witte vlucht. De gemeente Schiedam wil graag iets tegen deze segregatie doen; zij vindt de segregatie ongewenst vanuit integratiemotieven en vanuit een beheersing van onderwijshuisvesting. Immers, zwarte scholen krimpen terwijl witte scholen groeien en nieuwbouw noodzakelijk achten om deze groei op te kunnen vangen.

Van een spreidingsbeleid in de zin van vastgelegde afspraken is (nog) geen sprake in Schiedam, maar de gemeente ontplooit sinds een jaar activiteiten om het segregatie-tij te keren. Deze activiteiten zijn gestart met een grote discussiebijeenkomst voor politiek, schooldirecties, schoolbesturen en medezeggenschapsraden over de segregatie in de stad. Het betrof een eerste verkenning van de problematiek en een mogelijke aanpak ervan. De uitkomst van de bijeenkomst is dat dit thema nu een onderdeel vormt van het niet-vrijblijvend overleg met schoolbesturen en als zodanig op de agenda van het schoolbestuurlijk overleg komt. Het thema is dus op de lokale educatieve agenda geplaatst.

De gemeente heeft de ambitie segregatie aan te pakken via een vijftal maatregelen; deze staan op de collegeagenda:

- vaste inschrijfleef tijd van 2,5 jaar
- maximale vrije ouderbijdrage
- vriendschapsscholen (uitwisseling van zwarte en witte scholen)
- postcodebeleid binnen eigen schoolbesturen (afspraken per schoolbestuur over verdeling van leerlingen over de eigen scholen, want spreiden over denominaties is volgens de gemeente bij voorbaat gedoemd te mislukken)
- ondersteunen van ouderinitiatieven (er zijn nog niet van deze initiatieven gesignaleerd, maar er is contact met de Stichting Kleurrijke Scholen)

De bereidheid van schoolbesturen om de segregatie aan te pakken is minimaal. Ze zijn erg terughoudend, onder het mom dat ze niets kunnen doen vanwege de vrije schoolkeuze. Daarnaast voelen besturen zich in hun autonomie aangetast of komt de gemeente teveel op hun terrein wanneer het bijvoorbeeld gaat om de maximering van de vrije ouderbijdrage.

De bevoegdheden van de gemeente zijn gering; zij is bijna altijd afhankelijk van de medewerking van de schoolbesturen. De bereidheid tot medewerking neemt af, mede als gevolg van de lump sum bekostiging en de herverdeling van gewichtsgelden. Dit versterkt de concurrentie van scholen dusdanig dat men iedere leerling die binnengehaald kan worden ook daadwerkelijk binnen wil halen.

De afgelopen tijd is incidenteel wat gedaan door scholen rond vriendschapsscholen; binnen het openbaar onderwijs heeft een uitwisseling plaatsgevonden van leerlingen van een zwarte en een witte school. Ook rond het project 'De Virtuele School' vinden af en toe activiteiten plaats (met scholen in de Turkse zusterstad). En tot slot is er incidenteel contact geweest tussen de islamitische en de protestants christelijke ouderverenigingen. In de plannen van de minister ziet in ieder geval de onderwijsambtenaar niet zoveel. Hij zegt hierover: "De minister kan wel vinden dat gemeente en schoolbesturen niet-vrijblijvende afspraken moeten gaan maken over de aanpak van segregatie, maar als schoolbesturen er niet in mee willen gaan dan komen er geen afspraken. Mochten die er wel komen, dan zullen deze toch een vrijblijvend karakter hebben. De besturen moeten echt willen om iets van de grond te laten komen."

Sittard-Geleen

In Sittard-Geleen is volgens de afspiegelingsdefinitie geen sprake van etnische segregatie in het basisonderwijs. Er zijn enkele scholen met wat meer 1.90-leerlingen dan andere scholen in de gemeente. Deze scholen staan in de wijken waar ook wat meer allochtonen wonen. Er wordt geen spreidingsbeleid gevoerd of andere activiteiten die een andere verdeling van leerlingen over scholen moet bewerkstelligen. Het onderwerp segregatie staat wel op de agenda met de schoolbesturen; er wordt dus wel eens over gesproken. Momenteel is er een brede jeugdnotitie in voorbereiding waarin aangedacht geschonken gaat worden aan het onderwerp. Segregatie is dus een punt van aandacht, maar het is geen probleem in Sittard-Geleen.

Tilburg

Tilburg kampt met een witte vlucht, die ertoe heeft geleid dat momenteel minimaal twee scholen te zwart en minimaal twee scholen te wit zijn in vergelijking met de wijk waar de school staat. Voor een aantal scholen die nu nog gemengd zijn dreigt een omslag naar zwart of wit, als gevolg van bijvoorbeeld een veranderende wijkpopulatie. In Tilburg wordt geen spreidingsbeleid gevoerd om deze segregatie aan te pakken, maar de gemeente voert wel andere activiteiten uit.

Zo probeert de gemeente de onderwijskwaliteit op peil te houden en de gemeente investeert in onderwijshuisvesting. Schoolgebouwen moeten er van binnen en van buiten goed uitzien, zodat ouders geen argument in handen krijgen als 'die school ziet er niet mooi uit, dus zal het onderwijs dat er wordt gegeven ook wel slecht zijn'.

Enkele ouders zijn naar de gemeente gekomen met het initiatief tot de vorming van ouderplatforms. De gemeente faciliteert dit. Het idee is dat het platform opkomt voor de belangen van de ouders, zodat zij in een sterkere positie tegenover scholen komen te staan. Er is nog geen ouderplatform dat zich richt op het tegengaan van segregatie, maar de gemeente hoopt dat zo'n platform in de (nabije) toekomst wordt opgericht. Tilburg heeft het Expertisecentrum Diversiteit opgericht dat projecten ondersteunt die te maken hebben met bijvoorbeeld de aanpak van segregatie. Zo ondersteunt ze een project dat ouderparticipatie in de school zelf (OR, MR ed.) moet vergroten. Tot slot voert Tilburg een beleid dat 'Allemaal Tilburgers' heet. Er wordt naar gestreefd dat iedere burger dezelfde kansen krijgt.

De gemeente Tilburg heeft voornamelijk een faciliterende rol en ze spreekt scholen aan op hun verantwoordelijkheid als het gaat om etnische segregatie in het basisonderwijs. Niet alle scholen zijn even bereid om die verantwoordelijkheid op zich te nemen, maar een heel aantal is dit wel. Een school moet wel in actie komen, wanneer bijvoorbeeld zijn voortbestaan in gevaar komt. De andere scholen weten dat dit iedere school kan overkomen en dus zijn ze bereid voorzorgsmaatregelen te nemen.

Utrecht

Utrecht heeft te maken met etnische segregatie in het basisonderwijs, wat betekent dat ongeveer tweederde van de basisscholen een afspiegeling is van de buurt en eenderde niet. De gemeente streeft naar een nog evenwichtiger afspiegeling; vanuit de idee van integratie en als reactie op de algemeen maatschappelijke trend ontwikkelt Utrecht activiteiten om de segregatie tegen te gaan. Dit gaat gebeuren via een drietal sporen, te weten: afspraken maken met schoolbesturen over het tegengaan van zwarte/witte basisscholen en de school als afspiegeling van de buurt, voorlichting geven aan ouders over de schoolkeuze en het actief ondersteunen van ouderinitiatieven die bijdragen aan het motto "school is een afspiegeling van de wijk". De aanpak van segregatie is een speerpunt in de Utrechtse Onderwijsagenda, waarbinnen het onderwijsbeleid van de gemeente Utrecht voor de komende vier jaar (2006-2010) wordt gevormd en waaraan gemeente, schoolbesturen en andere maatschappelijke organisaties invulling geven.

De school als afspiegeling van de buurt is dus het streven in het kader van de Utrechtse Onderwijs Agenda. Ouders krijgen een brief van de gemeente wanneer hun kind twee jaar is geworden, met het verzoek zich alvast te oriënteren op de schoolkeuze. Verder ondersteunt Utrecht actief ouderinitiatieven, zoals in de (sinds kort meer gemengd wordende) wijken Lombok en Pijlsweerd. Daar willen enkele autochtone ouders menging realiseren op een zwarte school. De ondersteuning zal voornamelijk van financiële aard zijn, bijvoorbeeld voor het vervaardigen van informatiefolders of de organisatie van bijeenkomsten. Tot slot werkt Utrecht ook met het project 'de wereldschool'. In dit project wordt de ontmoeting tussen kinderen van witte en zwarte scholen succesvol ondersteund. De beleidsmiddelen die hier zijn beschreven blijven in ontwikkeling. Dit betekent dat volgend jaar mogelijk andere middelen worden ingezet. Vast staat dat Utrecht de komende jaren actief zal blijven om segregatie aan te pakken. Over de resultaten van de hier beschreven beleidsmiddelen is in principe nog niets te zeggen, omdat effectmeting moeilijk is (wat is bijvoorbeeld het effect van voorlichting aan ouders?) en omdat sommige activiteiten nog in gang gezet moeten worden. Overigens spelen de beleidsvoornemens van de minister rond de niet-vrijblijvende afspraken niet direct een rol in het Utrechts beleid; de gemeente en schoolbesturen waren al eerder bezig met de voorlichting aan ouders en het college heeft zelf uitgesproken de huidige situatie ongewenst te vinden en hier middels onder andere afspraken met schoolbesturen iets tegen te gaan doen.

Naast deze gemeente-initiatieven zijn er in Utrecht ook enkele 'lokale' initiatieven van ouders, maar ook van scholen. De Parkschool in Lombok hanteert bijvoorbeeld twee wachtlijsten en in de nieuwbouwwijk Leidsche Rijn is gepoogd de nieuwe scholen een gelijke gemengde samenstelling te geven (Rutten/Peters 2005).

Meer info: www.lombox.nl

Venlo

In Venlo is geen sprake van etnische segregatie in het basisonderwijs; de witte en zwarte scholen die er zijn, zijn een redelijke afspiegeling van de wijk waar ze staan.

Met het oog op segregatie zijn er echter wel twee ontwikkelingen in Venlo. Zo staat in Roermond een islamitische basisschool, waar zo'n 60 kinderen uit Venlo naartoe gaan. Deze school wordt volgend jaar opgeheven vanwege een gering aantal leerlingen en het is nog onduidelijk waar Venlose kinderen van deze school naartoe zullen gaan. Ze zouden in Venlo naar een nog op te richten Islamitische school kunnen gaan, of naar de dichtstbijzijnde islamitische school in Helmond óf ze gaan naar een wijksschool in Venlo. Gemeente en schoolbesturen voeren regelmatig overleg, onder andere over wat de opties voor consequenties zullen hebben voor de leerlingverdeling in de stad. Daarnaast staat in Venlo een AZC, met een constante instroom van 85 kinderen tussen 4 en 12 jaar. Deze gaan naar het regulier basisonderwijs. Indien zij naar de dichtstbijzijnde basisschool zouden gaan, zou dit een forse

belasting van de school betekenen. De scholen hebben dit probleem zelf bij de gemeente aangekaart en in goed overleg is besloten dat drie scholen van hetzelfde rooms-katholieke schoolbestuur de opvang van deze leerlingen op zich nemen. Daar staat tegenover dat de gemeente de kosten van het busvervoer naar die scholen voor haar rekening neemt. Daarnaast krijgen deze scholen van de gemeente extra dagdelen begeleiding, ter ondersteuning van de leerkrachten. Overigens hebben deze scholen al ervaring met het lesgeven aan doelgroepeleringen. Het onderwerp segregatie is in brede zin al lange tijd onderwerp van gesprek in Venlo; het heeft alle aandacht van de politiek, de gemeenteambtenaren en de schoolbesturen. In die zin denkt de gemeente te voldoen aan de plannen van de minister.

Zaanstad

Zaanstad heeft al jaren te maken met etnische segregatie in het basisonderwijs. In de jaren negentig constateerde de stichting Onderwijsvoorrang Zaanstad (OVZ), die destijds met de uitvoering van het gemeentelijk onderwijsbeleid belast was, dat in een wijk in het zuiden van Zaandam een zwarte naast een witte school stond. Inmiddels zijn enkele scholen te zwart of te wit; hoewel dit mede samenhangt van woonsegregatie zijn deze scholen toch geen afspiegeling van de wijk.

Vanuit de wens dat scholen een afspiegeling moeten zijn van de wijk waar ze staan zijn gemeente en schoolbesturen in 1996 gestart met een spreidingsbeleid. Het idee is dat kinderen met elkaar in aanraking moeten komen op jonge leeftijd, want later moeten ze ook met elkaar kunnen optrekken.

Voor de opzet en uitvoering van het beleid is een nieuw orgaan in het leven geroepen; het Centraal Meldpunt Basisonderwijs. Het CMB heeft in samenspraak met OVZ, de schoolbesturen en de schooldirecties voor bepaalde wijken van de stad initiatieven ontwikkeld die de buurtfunctie van de scholen moest versterken. Dit wilde men bereiken door inzet van de volgende middelen:

- In kaart brengen van leerlingstromen;
- Inventariseren en analyseren van schoolkeuzemotieven;
- Geven van voorlichting aan ouders van 3-jarige kinderen;
- Overhandigen van het aanmeldingsformulier nadat een voorlichtingsbijeenkomst is bijgewoond;
- Organiseren van gecoördineerde openschooldagen door de scholen;
- Het hanteren van een vast inschrijfmoment; en
- Houden van periodieke directeurenoverleggen.

Gedurende het schooljaar 2003/2004 heeft men geconcludeerd dat de segregatie niet is toegenomen, maar ook niet is afgenomen. De beleidsmiddelen werden steeds minder goed nageleefd, de inventarisatietaken van het CMB leverden weinig nieuwe aanknopingspunten voor effectief beleid (er kwam immers ook veel landelijk onderzoek beschikbaar). In feite verloor het beleid aan draagvlak, ouders vonden de verplichte voorlichting maar niets en scholen hielden zich niet altijd aan het vaste inschrijfmoment. Daarnaast waren de administraties die met het beleid gemoeid waren te omvangrijk. Uiteindelijk is in goed overleg tussen gemeente, schoolbesturen en schooldirecties besloten het beleid te beëindigen.

Nu het thema segregatie op de Lokale Educatieve Agenda staat, is het wel weer een thema in overleggen tussen gemeente en schoolbesturen. Maar meer dan 'een verplicht thema' is het niet en het is nog volstrekt niet duidelijk of en hoe de voortdurende segregatie zal worden aangepakt. Tot nog toe lijken de schoolbesturen er niet mee bezig te zijn. In ieder geval hebben ze hiertoe geen signalen afgegeven.

Literatuur: Pas/Peters 2004, Peters 2006

Zwolle

In Zwolle staat zeker één school die zwarter is dan de wijk. Er zijn meer zwarte scholen, maar die zijn een redelijke afspiegeling van de wijk. Zwolle heeft dus in zeer beperkte mate te maken met etnische segregatie in het basisonderwijs.

Een beleid om segregatie tegen te gaan is in een eerste ontwikkelingsfase. Het is nog niet bekend hoe in Zwolle de niet-vrijblijvende afspraken zullen worden opgepakt. De gemeente is, in overleg met de schoolbesturen, bezig met een startnotitie. Het onderwerp leeft nog niet echt bij de scholen, maar ze weten dat ze het er over moeten gaan hebben. Hoe de te maken afspraken eruit zullen gaan zien, is nog niet te zeggen. Schoolbesturen en schooldirecteuren lijken niet zo'n noodzaak te voelen om het onderwerp op te pakken, omdat die ene écht zwarte school het goed doet. Toch is er al wel een keer over gesproken door gemeente en schoolbesturen. Dit zal vaker gebeuren in de nabije toekomst. De meeste schoolbesturen vinden het heel belangrijk dat kinderen in de wijk naar school gaan. Daarom zijn in Zwolle bijvoorbeeld de schakelklassen niet van de grond gekomen.

Er is een platform van allochtone ouders in oprichting, die gaat onder andere inventariseren of segregatie dient te worden aangepakt. De gemeente ondersteunt deze actieve allochtone ouders. Het idee van de gemeente is altijd geweest om ouders bij de school te betrekken, via bijvoorbeeld het ouderpunt, buurtmoeders en al vroeg-tijdig tijdens de vve-periode

Vier andere gemeenten

Doesburg

Lange tijd zweefde de naam Doesburg rond in discussies rond de aanpak van etnische segregatie in het basisonderwijs. Hier zou een spreidingsbeleid worden gevoerd, maar hiervan blijkt geen sprake. Jaren geleden heeft een toenmalige wethouder etnische segregatie in het (basis)onderwijs op de agenda van de Doesburgse politiek gezet. Voornamelijk Turkse inwoners van Doesburg woonden in de wijk De Ooi en brachten hun kinderen voornamelijk naar de basisschool de Horizon Ooi. Deze school werd dus steeds zwarter. Destijds werd geconcludeerd dat de gemeente vooral in de kwaliteit van haar basisscholen moest investeren en de eerste aanzet om gericht te gaan spreiden heeft destijds geen vervolg gehad.

De onderwijsambtenaar is momenteel bezig de huidige situatie rond spreiding van leerlingen over Doesburgse basisscholen in beeld te krijgen. De eerste indicatie is: er komen naar verhouding weer meer 'witte' kinderen naar de school die destijds segregeerde. Tijdens het komende overleg met schoolbesturen, zal de onderwijsambtenaar aandacht besteden aan het fenomeen conform rijksbeleid.

Ede

In Ede is in de wijk Veldhuizen al langere tijd sprake van etnische segregatie in het basisonderwijs. In de jaren negentig kregen enkele scholen in de wijk te maken met verzwarting. Vervolgens deed een witte vlucht op een aantal scholen in de wijk het leerlingaantal ernstig dalen, met als gevolg dat enkele scholen (openbaar en bijzonder) hun deuren moesten sluiten.

De sluiting van verschillende scholen in de wijk heeft de gemeente uiteindelijk doen besluiten het segregatieprobleem serieus op te pakken met de schoolbesturen. Gemeente en schoolbesturen hebben zich uitgesproken dat een te zwarte school niet goed is voor autochtone en allochtone leerlingen, omdat het niet goed is voor

de schoolprestaties en niet voor de integratie. In 2002 hebben de gemeente en de schoolbesturen in een convenant vastgelegd dat ze zich zullen inspannen om de segregatie in de wijk Veldhuizen tegen te gaan. In het convenant, dat een geldigheidsduur had van juli 2002 tot en met december 2004, zijn de volgende doelen vastgelegd: de leerlingpopulatie op de scholen moet een afspiegeling zijn van de wijk, de ongewenste gevolgen van een eventuele onevenwichtige spreiding moet worden voorkomen (men streeft een rijke taal- en leeromgeving na) en de segregatieproblematiek moet als gezamenlijke verantwoordelijkheid op de agenda van de scholen en de gemeente staan.

In dit convenant staan de vrijheid van identiteit van de scholen én de vrije schoolkeuze van ouders voorop. Scholen mogen ouders met hun identiteit confronteren; de vrije schoolkeuze is in het convenant ondergeschikt gemaakt aan de identiteit van de school. Dit wordt in voorlichting richting ouders, die door de gemeente worden georganiseerd via scholenconsulenten, ook centraal gesteld. De scholenconsulenten benaderen ouders in de wijk en voeren gesprekken met ouders die advies willen omtrent de schoolkeuze. Ook ondersteunen de scholenconsulenten scholen bij het uitvoeren van hun taken die voortvloeien uit het convenant. Daarnaast wordt gestuurd op afstemming van samenwerking tussen scholen. Alle scholen (openbaar en bijzonder) voeren een campagne van public relations en communicatie, via folders en flyers waarin de scholen zich presenteren. De gemeente financiert dit. Tot slot is er structureel overleg op bestuurlijk en uitvoerend (wijkoverleg) niveau. De gemeente maakt vaak deel uit van deze overleggen.

Aan het einde van deze eerste convenantsperiode zijn geen kwantitatieve resultaten geboekt. De problematiek staat op de agenda van alle betrokkenen en de activiteiten zijn uitgevoerd. Daarnaast wijst de gemeente op de mogelijkheid dat zonder beleid de leerlingverhoudingen schever hadden kunnen groeien over de scholen dan bij de evaluatie daadwerkelijk het geval was.

In de periode januari 2005 tot en met januari 2006 is officieel geen beleid gevoerd om de leerlingverdeling over scholen te sturen. Wel is men druk doende geweest met de ontwikkeling van een nieuw convenant. Dit convenant is uiteindelijk in februari 2006 ondertekend door de gemeente en de schoolbesturen en geldt voor de hele stad, waarbij de nadruk bij de uitvoering van beleid ligt op drie woonwijken: Veldhuizen, Maandereng en Kernhem. Het betekent dat in de andere wijken de leerlingstromen in de gaten gehouden worden. Hier is kennelijk nog geen noodzaak tot daadwerkelijk ingrijpen. De maatregelen die in ieder geval tot en met juli 2007 worden ingezet in de wijken Veldhuizen, Maandereng en Kernhem zijn:

- Via voorlichting bevorderen van een bewuste schoolkeuze door ouders voor hun kinderen;
- Bevorderen besef van alle ouders dat sociale segregatie een gezamenlijk probleem is waarbij een gezamenlijke oplossing meerwaarde heeft; en
- Integratie bevorderen door samenwerking tussen scholen, bestuur en gemeente. Sociale integratie geldt voor alle betrokken partijen: autochtoon en allochtoon.

Zodra de situatie daar om vraagt, zullen deze maatregelen ook in andere wijken worden ingezet.

De ministerplannen hebben op geen enkele wijze het proces van totstandkoming van het tweede convenant beïnvloed. Gemeente en schoolbesturen waren al langer bezig met onderhandelingen over het nieuwe convenant. Zodra de nieuwe regeling rond niet-vrijblijvende afspraken wordt ingevoerd, voldoet Ede aan de eisen.

Literatuur: Rutten/ Peters 2005

Gouda

In sommige woonwijken in Gouda is sprake van etnische segregatie in het basisonderwijs, zoals in Korte Akkeren waar een openbare school onder de opheffingsnorm dreigt te geraken en in Achter-Willens waar dit voor een andere openbare school in feite al het geval is.

In het verleden had Gouda ook te kampen met segregatie; toen eind jaren zeventig nog maar zo'n vier procent van de basisschoolleerlingen allochtoon was, verzwartte een van de Goudse basisscholen drastisch. Vanwege de belemmering die de segregatie op de integratie van kinderen in de samenleving is de toenmalige onderwijswethouder in de jaren zeventig de discussie over etnische segregatie in het Goudse basisonderwijs gestart. Deze discussie is in 1981 uitgemond in een spreidingsbeleid met als doelen: een onderwijskundig verantwoorde opvang van anderstaligen en het voorkomen van concentratiescholen. De beleidsmiddelen die in Gouda zijn ingezet zijn:

- Het bijhouden van een leerlingadministratie en de verdeling van leerlingen over de scholen;
- Het opvangen van allochtone nieuwkomers;
- Het vaststellen van maximum percentages allochtone leerlingen voor openbare scholen (25 procent) en bijzondere scholen (15 procent);
- Het doorverwijzen van allochtone leerlingen bij (dreigende) overschrijding van de percentages; en
- Het verzorgen en vergoeden van vervoer (busing) en overblijfkosten na doorverwijzing buiten de wijk.

Pas wanneer alle scholen in een wijk vol zaten en een allochtone leerling naar een school in een andere wijk werd doorverwezen, werden het busing-systeem in gang gezet. Het is dus niet een op zichzelf staand beleidsinstrument.

Belangrijke resultaten van het beleidsinitiatief zijn dat er daadwerkelijk afspraken zijn gemaakt tussen gemeente en de schoolbesturen en dat deze ook ten uitvoer zijn gebracht. Het heeft echter maar tijdelijk de gewenste effecten gehad, want toen het aantal allochtone leerlingen in de stad steeg, begonnen de afgesproken percentages te knellen. Uiteindelijk (het lukte niet overeenstemming te bereiken over het ophogen van de percentages) is het beleid beëindigd.

Recent is er voorzichtig weer een gesprek op gang gekomen tussen gemeente en schoolbesturen om de balans op te maken; wat wil de wethouder, wat willen de besturen, wat is feitelijk mogelijk en wat wil men doen ten aanzien van uitwisseling tussen zwarte en witte scholen. Daarbij zal ongetwijfeld de verplichting tot het maken van niet-vrijblijvende afspraken aan de orde komen.

Literatuur: Pas/Peters 2004, Rutten/Peters 2005, Peters 2006

Tiel

In de gemeente Tiel is sprake van etnische segregatie in het basisonderwijs. Al in 1992 werd door de gemeente een onevenredige verdeling van allochtone leerlingen over de basisscholen geconstateerd. Deze segregatie is nog altijd niet verdwenen. Er is al lange tijd een spreidingsbeleid in werking, dat verschillende veranderingen heeft ondergaan.

In Tiel wordt beleid gevoerd om scholen een afspiegeling te laten zijn van de wijk. Dit om de last van achterstanden te verdelen over de scholen en het bestaansrecht van scholen niet in gevaar te brengen. Daarnaast is het beleid gevoerd om de kwaliteit van het onderwijs aan en de opvang van allochtone leerlingen te bevorderen.

Met de eerste variant van het spreidingsbeleid is gestart in 1993; toen werd een convenant ondertekend door gemeente en bijna alle schoolbesturen. Door de meest recente veranderingen mag het beleid de naam 'spreidingsbeleid' eigenlijk niet meer dragen, omdat het de gevolgen van de tamelijk stringent gevoerde spreiding dient terug te draaien. Er wordt dus ook wel gesproken van een voedingsgebiedenbeleid.

Beleidsmiddelen die gedurende de jaren zijn ingezet zijn:

- Bijhouden van een leerlingadministratie en de verdeling van leerlingen over de scholen;
- Advies aan autochtone ouders om binnen de wijk een school te kiezen;
- Doorverwijzen van allochtone ouders bij (dreigende) overschrijding van de afgesproken wijkgebonden percentages (schoolnorm = wijknorm + of - vast percentage);
- Investeren in onderwijskwaliteit en onderwijsaanbod;
- Voeren van wijkoverleg;
- Voeren van bestuurlijk overleg;
- Consulente eigen taalgroep ter ondersteuning van de allochtone ouders; en
- Aanbieden van cursussen interculturele communicatie.

Dit schooljaar (2006/2007) is de voedingsgebiedenvariant van het spreidingsbeleid in gang gezet. Met behulp van gegevens van de gemeente zijn per school voedingsgebieden bepaald. De kern van de nieuwe afspraken luidt dat de andere scholen in het voedingsgebied kinderen met een (taal)achterstand (1.25- en 1.90-leerlingen) opnemen indien het kind wordt aangemeld bij een school in hetzelfde voedingsgebied dat meer dan gemiddeld door achterstandskinderen wordt bezocht (zie document 'Voedingsgebieden Tiel'). Dat 'gemiddeld' houdt in dat de school een afspiegeling is van de wijk.

Begin jaren negentig bleek dat de schooldirecties in eerste instantie hun pet niet hadden staan naar de uitvoering van het spreidingsbeleid, omdat ze (van rijkswege) al zoveel andere nieuwe regelgeving moesten doorvoeren op hun school. Daarnaast bereikten veel scholen de afspiegelingswens niet vanwege een toenemend aantal allochtone leerlingen in Tiel. Dit zette de afspraken wat onder druk, in die zin dat scholen er niet voor voelden zwarter te worden wanneer de wijk zwarter werd.

Eind jaren negentig werd aanvullend beleid ontwikkeld, dat was gericht op het begeleiden van de schoolkeuze van ouders. De verhouding tussen de schoolbesturen was destijds prima (en dat is het nu overigens nog altijd), maar toen het aantal allochtone leerlingen in sommige wijken bleef groeien ontstonden er scheurtjes in de positieve waardering van het beleid; de percentages gingen knellen en enkele ouders stapten naar de Commissie Gelijke Behandeling. Net voor de uitspraak werd gedaan door de commissie, zijn de schoolbesturen (met ondersteuning van de gemeente) gestart met de ontwikkeling van aanpassingen van het beleid. De nieuwe afspraken rond opname van leerlingen binnen de voedingsgebieden is recent ingevoerd. Het heeft dus nog geen resultaten kunnen opleveren.

Literatuur: Pas/Peters 2004, Rutten/Peters 2005, Peters 2006, Gemeente Tiel 2006

Bijlage 1: Bronnen

Literatuur

- Dienst Stedelijk Onderwijs Rotterdam (2005), 1e fase integratie op school; plan van aanpak, Rotterdam: Gemeente Rotterdam
- Dienst Stedelijk Onderwijs Rotterdam (2006), 2e fase integratie op school; plan van aanpak, Rotterdam: Gemeente Rotterdam
- Gemeente Amsterdam (2006), Convenant kleurrijke basisscholen. Convenant tussen schoolbesturen, stadsdelen en centrale stad om basisscholen in Amsterdam gemengder te maken.
- Gemeente Eindhoven (2006), Intentieverklaring tot aanpak zwart-wit problematiek in de basisonderwijs.
- Gemeente Nijmegen, Beleidsnotitie 23 april 2003.
- Gemeente Nijmegen, College akkoord 2006-2010: Samen sterk.
- Gemeente Tiel (2006), Voedingsgebieden Tiel
- Karsten, S. et al. (2002), Schoolkeuze in een multi-etnische samenleving, Amsterdam: SCO Kohnstamm-Instituut.
- Karsten, S. et al. (2003), Onderwijssegregatie in Amsterdam. Hoe staat het ervoor en wat willen en kunnen we er aan doen? Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut/ Gemeente Amsterdam; Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Pas, G. en D. Peters (2004), Het basisonderwijs zwart wit bekeken. Naar een lokale aanpak van segregatie. Utrecht: Wetenschappelijk Bureau Groenlinks.
- Peters, D. (2006), Tot elkaar veroordeeld; een analyse van de vooralsnog vrijblijvende afspraken aanpak van etnische segregatie in het basisonderwijs, ongepubliceerde scriptie (te downloaden van www.sardes.nl), Enschede: Universiteit Twente.
- Roeleveld, R. (2006), Actualisering samenstelling basisscholen in gemengde buurten, Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Rutten, S. en D. Peters (2005), Spreiden is geen kinderspel. Een analyse van succes- en faalfactoren in gemeentelijk beleid betreffende etnische segregatie in het onderwijs. In: Onderwijsraad (2005), Spreidingsmaatregelen onder de loep, Den Haag: Onderwijsraad.

Websites

www.eenschooldichtbij.nl

www.vriendschapsscholen.nl

Bijlage 2: Opzet vragenlijst telefonische inventarisatie gemeenten

Doel van de inventarisatie

Achterhalen welke gemeenten uit de G31 activiteiten ontplooiën om segregatie in het basisonderwijs tegen te gaan.

Introductie

Voor Multicultureel Instituut Forum onderzoeken wij welke gemeenten uit de G31 activiteiten ontplooiën om segregatie in het basisonderwijs tegen te gaan. Dit naar aanleiding van het nieuwe beleidsinitiatief van de onderwijsminister, dat gemeenten en schoolbesturen niet-vrijblijvende afspraken moeten maken om segregatie te bestrijden. Nu doen wij een telefonische inventarisatie naar de stand van zaken bij gemeenten uit de G31. Zou ik u hierover enkele (korte) vragen mogen stellen?

Vragen

1. Het algemene beeld is, dat alle G31-gemeenten te maken hebben met de problematiek van te witte en te zwarte basisscholen. Kunt u aangeven in welke mate uw gemeente te maken heeft met segregatie in het basisonderwijs?

(Werkdefinitie: er is sprake van segregatie wanneer basisscholen geen afspiegeling vormen van de (etnische) bevolkingssamenstelling in een wijk. Populair gezegd gaat het om witte, zwarte en gemengde scholen.)

2. Ontplooit uw gemeente activiteiten om segregatie in het basisonderwijs tegen te gaan?

2 a. Bij 'ja':

- Wanneer is de gemeente gestart met dat beleid / die activiteiten?
- Waarom voert uw gemeente een dergelijk spreidingsbeleid?
- Hoe ziet dit spreidingsbeleid eruit? (welke middelen, wie betrokken)
- Wat zijn de resultaten van het spreidingsbeleid?
- Welke invloed heeft het beleidsinitiatief van de onderwijsminister (rond de lokale educatieve agenda en afspraken over segregatie) op uw beleid?
- Wij willen graag van enkele gemeenten uitgebreide beschrijvingen maken. Naar aanleiding van deze inventarisatie zal een case-selectie plaatsvinden. Bent u eventueel bereid hieraan mee te werken?
- Heeft u (beleids)stukken over het spreidingsbeleid? Zou u mij e.e.a. per mail of post willen toesturen?

2 b. Bij 'nee':

- Waarom voert de gemeente geen spreidingsbeleid?

- Zijn er eventueel spreidingsinitiatieven, bijvoorbeeld door ouders en/of scholen?

- Wat zal de gemeente straks doen wanneer gemeente en schoolbesturen niet-vrijblijvende afspraken moeten maken?

- 3. Slotvraag: heeft u nog iets toe te voegen aangaande het beleid van uw gemeente rond het tegengaan van segregatie in het basisonderwijs?
(en eventueel: welke gemeente zou u op dit punt als voorbeeld kunnen noemen?)**

Dank voor uw medewerking!

